

K43611

K43611

Mõtteid ja mälestusi
Rakvere Opetajate Seminarist
1912 - 1932

Toimetanud A. Nurk

1974

SISUKORD.

J. Rummo. Eestlased tsaariaegses Rakvere Õpetajate Seminari- naris.	2
Nigol Andresen. Ühest koolist. Rakvere Õpetajate Semi- nar.	13
V.N.Bernadski. Mälestuskilde Rakvere Õpetajate Semina- rist	32
Voldemar Raam. Mõtteid õpetajast, tema tööst ja ette- valmistusest	35
J. Parijõgi. Rakvere Seminar Virumaa haridusallikana. .	48
✓ A. Vaigo. Seminaripere isetegevuslikke otsinguid. . . .	51
T. Takjas. Rakvere Õpetajate Seminari Malla ajajärgult. .	57
✓ T. Takjas. Õpilaste isetegevusest kahekümnen-date aas- tate algul	59
A. Nurk. Üldõpetus Rakvere Õpetajate Seminari Harjutus- koolis.. . . .	61
M. Jõgi. Voldemar Raam.	77
E. Saluveer. Lühilugusid seminarist	88
"See oli siis, kui Rakveres oli veel seminar"	97
Tungal. - Rakvere Õpetajate Seminari lõpulaul	100
Ellen Lätt. Rakvere Õpetajate Seminari vilistlaste kokkutulekule 10.juulil 1971.a..	101

Eestlased tsaariaegses Rakvere õpetajate
seminaris.

(Mälestusi Rakvere õpetajate seminari algaastailt.)

Jaan Rummo

Allakirjutanu kokkupuuted Rakvere õpetajate seminariga algasid 1913.a. hilissuvel. Neid aegu meenutades tõuseb silmade ette esimesena pilt suurest poiste salgast, kes tungles Tartu tänavas asunud seminari algkodu ees augustikuu lähmatavalt kuuma päikese käes. Neid poisse võis olla kaugelt ülesaja, kes seal ootasid väravate avamist, mis pidi kuulutama vastuvõtu-eksamite algust. Ootajate hulka sattunud kohmetanud maapoissi ei hämmastanud siiski mitte niivõrd poiste salga suurus, kui selle kummaliselt kirev koosseis. Ootajate enamik oli oma välimuselt Eesti südamailt tulnud maapoisile võõrapärane ja kuidagi imelik. Tõmmud näod, luitunud nokatsmütsid mustadel pulstunud juuksekiharail, värvilised või kirevad särgid pükstel, vööil läikiv rihm või pikk punutud pael, mõnel õlgadel läikivate küünarnukkidega ja hargnema kippuvate õmblustega pintsak, paaril karusnahkse kraega kasukas üll, ühel isegi karusnahkne müts peas, enamikul jalas säärsaapad. Nagu kogemata oli sellesse valjusti kätatsevasse salka ära eksinud korralikku kooliõpilase rõivastist või kodukoetud maaülikonda kandev tagasihoidlik eestlane.

Enamik ootajaist olid venelased. Ja nagu hiljem selgus, oli neid siia kokku sõitnud kõigist Venemaa nurkadest, mõned isegi Mustamere äärest.

Eksamile sõitnud eestlasile oli selline suur ja kaugelt kokkuvoolanud venelaste hulk suureks üllatuseks. Enamus eestlasist olid eksamitähataja saanud teada pärast mitmekordseid järelküsimisi alles paar päeva enneksamipäeva. Kuidas olid alles teist aastat eksisteeriva seminari olemasolust üldse ja algavatest vastuvõtu - eksamitest eriti nii hästi informeeritud sadade verstade takka siia kokkusõitnud venelased?

See mõistatus lahenes pikkamööda, kuid imelihtsalt. Mõnesugust selgust sesse küsimusse tõid juba vastuvõtu-eksamite tulemused. Need kestsid terve nädala, iga päev eksamid vähemasti kahes aines. Nende kestes jõuti tutvuda üksteise võimetega, kusjuures selgus, et enamik eestlasist võistles ülekaalukalt venelastega. Vastuvõetute nimestik sisaldas aga ainult 9 eestlase nime, kuna venelasi seisis seal 21, nende hulgas mitmeid, kelle teadmised eksameil igatahes tunduvalt nõrgemad mitme eestlase omast, kes olid jäänud välja sellest nimestikust.

Nagu venelased hiljem avameelselt kõnelesid, olid nende kodukoha koolidesse tulnud juba kevadel varakult ringkirjalisi teateid uuest seminarist Baltimail, kuhu sissepääs vene rahvusest õpilastele on kergendatud, ja kus majanduslikud tingimused õppimiseks eriti soodsad (prii korter internaadis, toit ja kõik õppevahendid). See asjaolu tõendas kuuldust, et Rakvere õpetajate seminari asutajad mõtlesid selle asutuse ellukutsumisel ainult vene rahvusest õpilastele. Asutajate kavatsuste kohaselt pidi sellest seminarist saama uus ja võimas venestusvahend: selle ukseid pidid olema avatud ainult tulijaile Sise-Venemaalt, keda siis siin pidi valmistatama

õpetajaiks Balti piirimaade koolide tarvis. Et nad oleksid tuttavad kohalikkude oludega, pidi see ettevalmistus toimuma nende olude keskel. Et need õpetajad oleksid võistlusvõimelised kohalikkudest rahvustest pärit olevate õppejõududega, pidi seminar olema varustatud heade õppejõudude, moodsaate õppevahendite-kogude, suurte raamatukogude ja avarate töötamisvõimalustega. Et siin korraliku õpetaja-ettevalmistuse saanud Sarmaatsia lagendikkude poeg koduigatsuse sunnil kodumaale tagasi ei rändaks, selle tagatiseks oli määrus, mis nõudis, et seminaris kroonu kulul õppinu pidi vähemalt neli aastat teenima õpetajaametis samas õppekonnas, kus asub seminar, milles ta saanud ettevalmistuse õpetaja-ametiks - või vastasel korral tasuma kõik õppe- ja ülalpidamiskulud seminaris. Ja rahvakoolide inspektoritele täitmiseks antud teine määrus nõudis, et seminaris kroonu kulul ettevalmistuse saanud õppejõule tuli anda koht esimeses järjekorras.

Et seminar kavatseti venelaste jaoks, seda näitab ka viimase asukoha otsimise käik. Esialgsete kavatsuste kohaselt pidi selle asupaigaks saama Narva-Joaorg, Venemaalitulistajale märksa kättesaadavam asukoht kui Rakvere. Seminari esialgseks ametlikuks nimetuseks oligi "Joahimstaljskaja učitel'skaja seminarija" (Joaoru õpetajate seminar), millist nimetust kandsime mütsimärgil ja vormikuue rihmapandlal isegi veel 1913.a, s. o. veel siis, kui juba olid alganud eeltööd seminari hoonete ehitamiseks Rakverre. Et seminar asutati vastu esialgseid kavatsusi Rakverre, selleks oli otsustavalt mõjunud kaasa Rakvere linnavalitsuse soodne krundi pakkumine seminari hoonete ja katsepõldude jaoks. Rakvere

linnaavalitsus oli andnud avara krundi väljaspool linna täiesti tasuta. Nagu olen kuulnud hiljem, olevat olnud linnavalitsuse ainukeseks vastunõudmiseks, et vähemalt mõned kohad seminaris reserveeritaks kohalikkudest rahvustest õpilastele, järelilikult siis ka eestlastele.

Vastu asutajate kavatsusi pääsis sellesse venelaste jaoks asutatud seminari õppima siiski kaunis tunduv arv ka eestlasi. Kuipalju seejuures mõjus kaasa ülalnimetatud Rakvere linnavalitsuse tingimus, selle kohta puuduvad allakirjutanul andmed. Üheks kaaluvamaks eestlaste sissepääsu soodustajaks oli aga kahtlemata ka see asjaolu, et venelasi kõigile neile lubatud soodustustele vaatamata lihtsalt ei ilmunud tarvilisel arvul. See ilmneb eriti seminari esimese tegevusaasta õpilaste koosseisust, kus 30 õpilasest ainult 8 olid venelased, nendegi hulgas üks venestunud lätlane ja teine venestunud poolakas. Teisel vastuvõtul, millest oli jutt eespool ja mille puhuks ilmus venelasi mitu korda rohkem kui kunagi varem või hiljem veneaegse seminari ajaloos, mitu korda rohkem ka vabade kohtade arvust seminaris, jäi esialgse kavatsuse teostamine maksimaalses ulatuses kõrvale lihtsalt sel põhjusel, et enamik kokkutulnud õpilasmaterjalist oma ettevalmistuselt ei küündinud nähtavasti isegi venelaste jaoks tehtud erisoodustuste tasemeni ja vabaks jäänud kohad tuli paratamatult anda märksa tugevamatele eestlastele. Hiljem üleskerkinud sõjatont vähendas Sise-Venemaa venelaste isu Rakveres õppimiseks veel õige tunduvalt - kolmandale vastuvõtule ilmus neist ainult mõni üksik, samuti nagu hilisematelegi vastuvõttudele.

Tsaariaegne Rakvere seminar jõudis anda ainult kolm lõpetajate lendu. Kui vaadelda nende lendude koosseisu rahvaste järgi, siis selgub, et lõppkokkuvõttes ülekaal on tugevasti eestlaste poolel: 68-st lõpetajast on 40 eestlased, venelasist aga suutsid oma õpingud lõpule viia ainult 28^{*)}. Ja ajaloo-käigu tahtmine oli, et neistki ei pidanud saama nende kutsujate tahtmise teostajaid: ühtki neist ei ole jäänud püsima selle maa piiridesse, mille pinnal nad veetnud oma õppeaja.

Et eestlased - neist eriti luteriusulised - olid ainult sallitav element seminari õpilaskonnas, seda anti neile mõista mitmel viisil. Eriti püüdis seminari direktor A. V. Orlovski igal võimalikul juhul rõhutada seda, et eestlased õppivat seminaris ainult tema, s. o. direktori, a r m u s t. Eesti ajalehtede tellimine ja lugemine oli kõvasti keelatud, eriti vihatud oli direktori poolt "progljataja tenissonskaja gaseta" (neetud Tõnissoni leht - direktori enese sõnad ühest kõnest õpilastele). Eestikeelseid raamatuid tohtis lugeda ainult nii palju, kui see oli hädatarvilik väheste eesti keele tundide huvides. Pärast põrandaaluse lugemisringi avastamist ja ilmsikstulekut, et rühm eestlasi loeb järjekindlalt uuemat eestikeelset kirjandust, heideti üks selle ringi aktiivse-

*)

Toodud arvudes võib esineda väiksemaid ebatäpsusi, kuna need on võetud mälu järgi koostatud nimestikkudest - täpsimate andmete puudumisel. J. R.

maid tegelasi - Tomasson^{*)} - koolist välja. Pärast seda esi-
nes direktor õpilaste ees vihase kõnega, milles nimetas eesti
kirjandust "žalkaja kopeječnaja literatuura,ks" (näruseks
kopikakirjanduseks), millel suure vene kirjanduse kõrval
puuduvat igasugune positiivne väärtus, küll aga toitvat kä-
putäie eesti haritlaste "haiglas ja kimäärseid unistusi min-
gist iseseisvast eesti kultuurist". Samal korral keelati kõi-
ge valjemini eestlaste omavaheline kõnelemine eesti keeles.
Eestlaste omavahelist kokkupuutumist püüti takistada ka muul
viisil. Klassides, kus oli venelaste enamus, paigutati eest-
lased alati istuma nii, et neile satuks naabriks venelane;
sama kord valitses istumisel söögilauas ja voodite jaotuses
magamistoas.

Õpetajate auks peab märkima, et need õpilaste kohtlemisel
kuigi tunduval määral ei lasknud ilmsiks tulla vahetegemist
rahvuste vahel, ka ei puudutanud allakirjutanu mälu järgi
ükski neist halvustavalt eestlasi. Need olid oma enamikus
tublid asjatundjad oma aladel, suhtusid suure hõole ja andu-
musega õppetöösse ja nõudsid seda võrdselt ka kõigilt õpila-
silt. Neid nõudmisi suutsid edukamalt rahuldada eestlased,
kes olid intelligentsemad ja seminari pääsnud läbi tugeva
konkurentsi. Eriti kaugele maha jäid venelased eestlastest
oskusainetes, nagu joonistamises ja muusikas. Dekoraatorid
olid alati eestlaste hulgast, samuti mängijate enamik süm-

*)

Suri tiisikusse tagavaraväes Soomes, kuhu ta pärast koo-
list lahkumist - ajapikendus kustus ühes koolist lahkumi-
sega - vaatamata nõrgale tervisele saadeti.

V. N. Bernadski.

Muulasist õpetajaist oli kogu õpilaskonna lemmikuks ajaloo ja maateaduse õpetaja V. N. B e r n a d s k i. Eriti kaasakiskuvad oma põhjaliku ettevalmistuse ja hea ettekan-
dega olid viimase ajaloo tunnid. Et virgutada ja harjutada õpilasi vaimsele isetegevusele, korraldas V. N. Bernadski koos õpilastega pühapäevastel pärastlõunail referaatkoos-
olekuid, kus siis õpilased esinesid iseseisvate referaa-
tidega kirjandusest, ajaloost ja filosoofiast. Neil koos-
olekuil viibisid harilikult ka mitmed teised õpetajad ja võtsid osa referaadile järgnenud keskusteludest. Maailma-
sõja aastail lubati neil koosolekuil käsitleda mõnel kor-
ral ka eestiainelisi küsimusi. Vähemasti mäletab allakir-
jutanu end olevat esinenud neil koosolekuil ühe referaa-

diga eesti rahvaluulest ja kahega eesti ajaloost. Revolutsiooni kevadel aitas V. N. Bernadski õpilasil arutada ja selgitada mitmesuguseid ühiskondlikke probleeme suure põhjalikkuse, erapooletuse ja sallivusega. Neil selgitustel arutati mõnikord ka eesti rahvusküsimust. Selliste arutuste juures selgus ilmekaimalt vene haritlaste tüüpiline suhtumine vähemusrahvuste kultuurilise iseseisvuse püüetesse. Mäletan selgesti üht vastavasisulist kõnelust V. N. Bernadskiga pärast seda, kui oli saanud avalikult teatavaks eestlaste nõudmised autonoomia järgi. Muidu nii vabameelne ja haruldaselt avara vaatega V. N. Bernadskile oli see suureks arusaamatuseks ja võimatuks unistuseks, et oleks teostatav eestikeelne õpetus keskkooliski, kõnelemata ülikoolist. "Kust võtate selleks õpperaamatuidki - teie keeles puudub ju teaduslik kirjandus, see keel pole veel arenenudki teadusliku mõtlemise nõueteni?"

Olukorras, kus ühed on eelistatud o m a inimesed ja teised jahedalt koheldatavad v õ ö r a s l a p s e d, võib enamasti oodata pinevusi ja vastastikust vaenu, eriti noorte keskel. Ametlikult poolt loodud sellekohane õhkkond seminaris oli kõigiti soodus pinevuse ja vaenu tekkimiseks eesti ja vene rahvusest õpilaste vahel. Esimestel aegadel ilmeski sellekohaseid märke, eriti ilmutasid Venemaalt värskelt saabunud venelased kalduvusi eestlaste halvustamiseks. Kuid sellekohased üritused lõppesid kohe, kui uutlenuk märkas eestlaste enamiku vaimset üleolekut. Eestlaste ainukeseks ja tõhusaimaks kaitsevahendiks venelaste halvustamiskatsete vastu oli tavaliselt terav pilge ründajate

kultuurilise taseme sihis ja see mõjus sagedasti nii, et rahvusküsimustes võrdlemisi passiivne Sise-Venemaa venelane jättis alatiseks igasugused halvustamiskatsed ja tegi tihti vaenlasist suured sõbrad. Nõnda kujuneski vahetõrje erirahvusist õpilaste vahel võrdlemisi sõbralikuks ja kui tulid revolutsioonilajad, mis likvideerisid muuseumi direktori võimu, kelle korduvate väidete kohaselt õiged õpilased pidid olema ainult venelased, siis kujunes olukord nagu saatuse pilkeks selliseks, et sama direktori ägedamaiks ning aktiivsemaiks tagasiastumise nõudjaiks osutusid vene rahvusest õpilased, kusjuures nende üheks kaaluvamaks argumendiks oli, et direktor õhutanud rahvuslikku vaenu eesti- ja vene rahvusest õpilaste vahel. Ja kui seminaristid-eestlased koos teiste Rakvere koolide õpilastega korraldasid 1917. a. varakevadel demonstratsioon-rongkäigu hüüdsõnadega: "Õpetagu meid emakeeles", "Eestlastele eesti kool" jne., siis liitusid selle rongkäiguga ka mitmed venelased. Üks neist, eestlastega alati häid suhteid hoidev venelane, nimega Senjuhho, sattus asjast niivõrd suurde vaimustusse, et haaras eestlaste käest sini-must-valge lipu, mis liikus seminaristide salga eesotsas, sõnades seejuures: "Jei bogu, davai, ja ponessu tože nemnoško vaš nacionalnõi flag!" (Jumala eest, lase ma kannan ka pisut teie rahvuslippu).

Karmiks kooliks oli veneaegne Rakvere õpetajate seminar eestlastest õpilasile, eriti sellele, kes sinna juhtus sattuma hoopis teissuguses õhustikus kasvanud selgrooga. Kuid aeg ravib kõik selle ajajärgu meelekibedused ja kriimustused, püsima jääb aga mälestus asutusest, kus tehti rasket,

kuid huvitavat tööd, mille suurest raamatukogust loeti palju ja ahnelt, kus vaieldi huvitavate küsimuste üle, õpiti tundma inimesi, tülitseti, trotsiti ja saadi kõigist raskustest üle heatujulise naljaga. Ennekoike aga kasvatati iseloomu. Ja ses mõttes on sellel asutusel - vaatamata lühikesele eale - ometi kindel ja selgepiirdeline koht eesti kooli arengu-
loos.

"Tarmo" nr. 5 1937.

UHEST KOOLIST

Rakvere õpetajate seminar, asutatud 1912

Nigol Andresen

Selle kooli esimese järgu, 1912-1918, arhiiv on täielikult hävinenud. Seega ei saa mälestuste kirjutaja oma mälu mingi dokumendiga kontrollida. Vahest ergutavad need read mõnd samade aegade õpilast omapoolsete mälestustega parandusi ja täiendusi tooma.

Lõpetasin 1914. aastal Vihula ministeeriumikooli (kool kannab praegu Annikvere kooli nime). Lähenesin viieteistkümnenda eluaasta lõpule. Oli tahtmine edasi õppida. Üks sama kooli varasemaid õpilasi oli eelmisel aastal astunud Rakvere Õpetajate Seminari, ja see kool tundus minulegi sobivana. Gümnaasiumi jaoks ei olnud minu kodutalul vajalikku jõukust, ja õpetajatöö terendas tulevikus kaunina. Tellisin seminari sisseastujatele määratud trükitud prospekti. Mu eelkäija hoiatas, et sisseastumiseksamil võidakse küsida kaheklassilise (s.o. normaalselt viie õppeaastaga) kooli kursuse piiridest laiemalt. Suvel lugesin hoolega vene kirjandust, mida oli kooli raamatukogus, eriti Turgenevit.

Käisin Rakveres sisseastumise sooviavaldust ära viimas ja nägin kooli kantseleis oma tulevast direktorit. Ta laskis mul lisaks tuua isa kohustuse prospektis antud vormi järgi, et juhul, kui saan stipendiumi ja hiljem õpetajaks ei hakka, kohustub isa maksma iga minu stipendiumiaasta eest 180 rubla,

lisaks ühekordselt 25 rubla. Isa kokkus esiteks, kuid usaldas siiski allkirja anda. 180 rubla tähendas tol ajal vallakoolmeistri aastapalka.

Augusti alguses (teadagi vana kalendri järgi) algasid sisseastumiseksamid. Eksamitele tulijaid oli 48, neist vähemalt pooled Venemaa sisekubermangudest. Kõige erutavam ehk oli vene keele ja kirjanduse keeleeksamile minna: seal pidi karisid kõige rohkem olema. Grammatikas tundsin ennast väga kindlana. Vanem vormikuuks õpetaja laskis mul võrrelda Hori ja Kalinõtšit. Seda püüdsin ka teha, ja mind julgustas oma vahemärkustega noorem kaasistuja, kellega meil kujunes juba lausa tuttavlik vahekord. Eksamite lõpus ilmusid seinale tulemused: vastuvõetuiks kuulutati 16, neist 10 stipendiaatidena. Meeltülendav oli näha oma nime viiendal kohal: järjestus oli keskmise hinde järgi. Vastuvõetuist oli eestlasi ja venelasi pooleks, nii stipendiaate kui muid. Esimestel kohtadel olid Novgorodi ja Kaluuga kubermangu päritoluga poisid, kolmandal kohal oli Türi kooli lõpetanu, neljandaks tuli eesti keele osakaja venelane Narvast. Suur enamik oli lõpetanud viis või kuus klassi, vähemalt üks oli linnakoolist, kaks uut õpilast olid lõpetanud Jõhvi ministeeriumikooli pedagoogikaklassi, seega vallakoolmeistri paberitega. Olin vastuvõetuist noorim, mul puudus nõutavast viieteistkümnest aastast veel kuu.

Kool oli asutatud kaks aastat varem, seega komplekteeriti nüüd klass senisele kahele lisaks. Asukohaks oli üüritud Tartu tänavas ehitusettevõtja Stroinovski maja, millele lisaks oli eelmisel aastal ehitatud pikk ja kitsas kõrvalhoo-

ne. Kahekorruselise peahoone ülakorrusel oli direktori korter, all õpilaste söögisaal ja mõned magamistoad. Klassid ja muud õpperuumid olid kõrvalhoone ülakorrusel, all magamisruumid ja köök. Õpperuumid asusid reas ja olid läbikäidavad. Meie uus klass asus vastu tänavat, sinna pääses õpetajatettoa esiku kaudu.

Õppetööd oli kaheksa tundi päevas. Nelja tunni järel oli eine, pärast viimast tundi lõuna. Siis oli kaks ja pool tundi, kella seitsmeni, vaba aega, mil võidi ruumidest lahkuda (mõni õpetaja nõudiski jalutamist). Tunnise klassis istumise järel oli õhtusöök, siis õhtupalve, pärast seda istuti veel paar tundi. Hiljemalt kell üksteist pidid kõik olema magamistubades. Äratati vist pool seitse, siis kohvijoomine, kolmveerand kaheksa oli hommikupalvus. Ja siis tunnid.

Olin vanas majas ühe aasta, siis valmis uus maja kõrvalmajadega - nüüdne Rakvere internaatkool. Selle maja tundjad võivad ruumilahendust imestada: keskmises majas oli seminari neli klassi ja kahekomplektiline harjutuskool. Majades oli elektrivalgustus oma dünamo abil (Rakveres puudus veel elekter) ja oma veevõrk puurkaevuga. Parempoolses majas olid õpetajate korterid, vasakpoolses - direktori korter all ja teenijaskonna korterid ülal.

Tarvitseb mul kõnelda koolikorra rangusest? Esimese mulje selle kohta võis saada õpilaspiletist. Et oli keelatud habeme ja vurrude kandmine, see ei huvitanud tolleaegse me juures kedagi. Ka jalutuskepi ja sõrmuste keeld ei puudutanud meid. Keeld hoida endal mingeid raamatuid ilma vastava loata oli juba midagi - sellest hiljem. Nii ei mäleta ma

üldist laadi keeldude ja käskude hulgas muud kui vahest korraldust kanda lühikeseks pöetud juukseid, ja selles osas oldi järjekindel nagu teisteski koolides. Ainult viimase klassi õpilased võisid sügisel jätkata suvel kasvanud juuste edasikasvatamist. (Minevikku liialt austades katsus üks Tallinna gümnaasiumidirektoreid veel aastal 1927 nõuda poistelt, abituriendid kaasa arvatud, juustepügamist masinaga, kuid jäi üksikute tõrkuvate õpilaste käes jänni: uued ajad paistsid silma enim juusterežiimi poolest.) Muidugi, korda nõuti esmajoones stipendiaatidelt, kes elasid internaadis: teised elasid linnas ega allunud nii palju kontrollile. Klassijuhataja käinud küll kord või koguni kaks korda aastas korteris, kuid käigud piirdunud lihtsalt sisseastumisega, ilma mingi sisulise kontrollimiseta. Kui internaadiasukas tahtis minna pühapäevaks maale – seda juhtus väga harva –, siis anti talle nagu suuremategi vaheaegade puhuks puhkusedokument, mille tegi tülikaks nõue sellele mingis ametiasutuses allkiri ja pitsat võtta. Et pühapäeviti käidi usutunnistuse järgi kirikus, oli endastmõistetav, kuid luterlastelt ei nõutud kuigi kindlat korda. Kooliruumides oli valvel korrapidajaõpetaja, kes uues majas jäi kohale ka ööseks. See korravalvur istus kaasas söögi ajal ja käis pärast õpilaste magamaminekut magamistubades: seal võis olla suurimaks korrarikkumiseks lugemine, millelt mindki paaril korral tabati, kuid karistatav see polnud.

Päris korraloojaks oli direktor. Aleksander Vassiljevits Orlovski oli vanem härra, hallide juuste ja vurrudega, väljapaistvalt riietatud. Tema tulekut teatas juba kaugelt ta

vali hää, vahel ka sigarilõhn: kuni ta suitsetas, liikus ta kooliruumides tavaliselt sigariga. Ta hääldas väga hoolika selgusega ja oskas vist ainult valju häälega rääkida. Teda kardeti, olgugi et keegi ei teadnud otse mispärast. Alles kolmandas klassis olles sain talle tuttavaks, sest kahes viimases klassis õpetas ta pedagoogikat, kaks tundi nädalas. Tema loengud - ainsana tarvitas ta loengutesüsteemi - kestsid veerandaasta, siis järgnes väljaspool tunde kontrollimine. Olin väga üllatatud, kui ta mind esimesel kontrollimisel hindas viiega, ja see hinne jäigi püsima. Ta pidas väga lugu täpseist väljendeist ja definitsioonidest. Mind aitas arvatavasti ka see, et olin jõudnud lugeda Ušinski "Человек, как предмет воспитания", mida direktor oma loenguis palju kasutas. Vajaduse korral, see on mingi halva nähtuse puhul, tavatses ta koguda õpilased pärast õhtusööki ühte klassi, kus tal oli lihtne asi paar tundi kõnelda mitmesugustest elunähtustest, keskkohas ikka koosistumise põhjus. Vastupidi mujal sageli rõhutatavale venelastest õpilaste eelistamisele oli direktor Orlovski eriti tundlik "oma" venelaste puuduste suhtes, ta ei jätanud rõhutamata nende talupoeglikku hallust, harimatust, kultuuripuudust, mis mittevenelasest pedagoogi suus oleks kõlanud lausa rahvusliku solvamisena. Kord oli üks vene õpilane kõnetanud teda "Aleksander Vassiljevits" (selletaoliselt kui õpetajaid), mispeale ta oli vastanud: "Mina olen teile ainult härra direktor". Enam kui üks kord sattusin eestlaste rühmas valjusti kõneldes ta tähelepanu osaliseks; direktor tarvitas üsna leebet maneer, soovitades ikka vene keelt

harjutada: "Oma eesti keelt te ju ei unusta."

Kunagine Tartu seminari õpilane Ernst Peterson (Särgava) pole oma koolist ega õpetajaist kõnelnud teisiti kui põlastuse ja jälestusega. Selliseid tundeid ei jäänud vist ühelegi Rakvere õpilasele. Õpetajate ja õpilaste suhted olid korrektsed, ja olgugi et direktor distantsti hoidis, on mul temagi vastu üsna häid tundeid. Ta oli kultuurinõudlik inimene, ise vähemalt hea välise kultuuriga. Mitte asjatult ei tsiteerinud ta vahetevahel Onegini värssse:

Võib tubli olla omal alal

ka mees, kel meeles küüneviil.

"Jevgeni Oneginit" ütles ta peast tundvat ja tsiteeris seda mitmest kohast. Ta oli Peterburi päritoluga, palju teatris käinud, ütles tundvat mitme ooperi partituure peast. Kuid sootuks teine toon oli tal Helsingi suhtes, kus oli käinud. Missugune kord! Puhtus! Katsuge mingi asi maha pillata, teie juurde astub politsei ja nõuab trahvi. Trahvi on meilegi vaja iga korrariikkumise eest, et harjuksime kord kultuuriga. Sellised olid tema mõttekäigud kord õhtuste kõnedega, kord pedagoogikaloengutega seoses. - Tema oli see, kes ühel sellisel kokkutulekul muuseas kõneles ühest imeväärsest eestlasest, neurokirurg Puusepast, kes operatsioonidega ravib lootusetuidki hullusid. Õpilastele ja üldse Eestile oli L. Puusepp tol ajal päris tundmatu.

Õpetajate pikas reas võis enim meelde jääv olla võimlemis-õpetaja Zdenek Plocek. Olin vilets võimleja, ja ühiseid huviseid meil polnud: oma tšehhi hääldamisega - ta oli ehtsaim tšehh - jäi ta esiteks meelde, ja hiljem osutus mulle tänu

temale tšehhi keele foneetika üsna tuttavaks. Ta võis meelde jääda sellegagi, et kord pärast Peterburis käimist kõneles tunnis revolutsiooni puhkemisest, siis kui veel muid teateid ei olnud.

Õpetajate pere oli üldse rahvustelt kirju. Sõja ajal tuli harjutuskooli üheks õpetajaks jällegi endine austerlane Ruts-ki, kellest ma tänaseni ei tea, oli ta slovakk või lääne-ukrainlane: igatahes õpetas ka koolis vähem vene kui mingis lääneslaavi keeles. Usuõpetajaks oli kuulsa Simuna Pauckeri-te suguvõsa järglane Walter Paucker. Kooliarstiks oli Soome rootslane Rudolf Wiren, õppinud Peterburi ülikoolis, kes omandas hea eesti keele ja oli hiljem kaua aega Rakvere linnaarst. Ei puudunud ka eestlastest õpetajad. Joonistamist, joonestamist ja ilukirja õpetas Karl Schnell (hiljem Merilaid), keda hiljem Tartu seminaris hinnati kõrgelt kui joonistamise metoodikut. Ta oli Pensa kunstikoolist tulnud, siin-seal karikatuure avaldanud. Veneusulistele õpetas kirikulaulu Aleksander Aren, harjutuskoolis õpetas Johan Anderson, lühikest aega ka Jakob Lindman (Lindmaa). Anderson oli hiljem Tallinna 10. keskkooli õpetaja. Nende viie rahvuse kõrval olid määravate ainete õpetajad loomulikult venelased.

Vene südant ja vene hinge esindas muidugi vene keele ja kirjanduse õpetaja, perekonnanimega Glagolevski, eesti õpilaste seas tuntud hüüdnimega Kuhja, mis pidi iseloomustama teda väljastpoolt. Kuhja oli veidi ümarik, õpetajate hulgas vanimaid, erandlikult habemega, mida ta küll piiras. Ajad olid nii habemevaenulikud, et levis kuuldusi, nagu oleks ta vanausuline, mis oli muidugi kellegi väljamõeldis. Ta oli

Turgenevi eriline austaja. Varakult õppisime "Küti kirju" üksikult, kui aeg tuli, uurisime Turgenevit kui vene kesket kirjanikku, igatahes kõiki kuut romaani. Opetaja tundus meile vanameelsena, vene kirjandus lõppes tal Tšehhoviga - kuid praegu kaldun teda õigustama: minu kooli minnes oli Tšehhovi surmast ainult kümme aastat möödas! Opetaja Glagolevski ei sallinud "modernismi", kuid see ei tähendanud veel survevahendeid. Tema juhatas raamatukogu ja ütles välja oma arvamusi kirjanduse kohta. Kord oli mul auhust Shakespeare läbi lugeda, ja siis tegi ta kord märkuse ühekülgselt lugemisest. Kui hiljem küsisin Balmonti raamatut, tegi ta üsna hapu näo, kuid andis siiski. Ta nõudlikkus oli vist tavaliselt suurem, või olid meie võimed tema silmis väikesed: mulle tundub, nagu kõigi kordama jääjate komistuskiviks olnuks vene keel, nii eestlastel kui ka venelastel. Ta nõudeks oli, et eesti emakeelega õpilane kõneleks ja kirjutaks vene keelt niisama puhtalt kui venelane, ja siin ei päästnud hea grammatikatundmine ega veatu ortograafia. Kord kõneles ta minulegi istumajäämise väljavaadetest, see oli teise klassi kolmanda veerandi lõpus: õppigu ma selles klassis veel aasta, ja minust saavat suurepärase õpetaja. Seda ütles ta suure sõbralikkusega. Oli endastmõistetav, et meiesugune pidi hakkama õpetama eesti lastele kõiki tarkusi vene keeles, ja vene keele oskusega mõõdeti siis ka õpetajavoorusi. Muide, klassi istumajäämine ei tähendanud kordagi stipendiumi määramist - ja see oligi suureks lohutuseks. Glagolevski ümarikus kogus ja habemikus näos oli midagi meeldivalt primitiivset.

Eesti rahvuslike teaduste õpetaja oli mitmeti Kuhja vastand. See oli nooruke ja kasvultki "poisikese" hüüdnime õigustav Ernst Rosenberg (hiljem Raatma). Pärast Volmeri seminari lõpetamist oli ta tulnud üheks aastaks Viru-Nigulasse (Pikaristile) õpetajaks, siis läks ta Rakvere Haridusseltsi eesti õppekeelega kooli. Rakveres oli ta kohe silma paistnud oma segakooriga, ja eelmisel, 1913.aastal oli ta kutsutud seminari muusikaõpetajaks. Tal jätkus energiat viiuli ja harmooniumi, solfedžo ja koorilaulunäring lõpuks ka eesti keele ja kirjanduse õpetamiseks. Kohe tööle asudes oli ta organiseerinud sümfooniaorkestri. Direktor kõneles temast enam kui üks kord kiitvalt: Ernst Genrihovitš läheb kindlasti "edasi", temast tuleb suurepärane dirigent. Kahju küll, Raatma muusikaõpinguile ei pääsenud, kuid Rakveres oli tal kuni 1946.aastani kuulus segakoor. Siis läks ta Tartusse, kus suri paar aastat hiljem.

Rosenberg õpetas igas klassis üks tund nädalas eesti keelt. Esimesel aastal õpiti H. Eineri grammatikat (kes lugejaist tunneb veel seda? Igav raamat!), siis M. Kampmanni kirjandusloo peajooni. Mitmed õpilased olid eesti kirjanduses suure lugemusega, igatahes ees oma õpetajast, olid keeleuueenduse arengut hoolega silmas pidanud. See ei tekitanud lõhet õpilaste ja õpetaja vahel, ja Rosenberg tundus ühendavat kogu eesti kultuuri - kirjandust ja muusikat. Ühel avalikul kontserdil esitasid orkestri keelpillid Artur Lemba "Hällilaulu", teine kord laulsin ise kooris kaasa peale muu J. V. Jannseni "Nüüd üles, Vene alamad!" ja Mart Saare "Sõjamehe ülemlaulu". Unustamatuks jäi õpetaja oma

vahendamistega: nii võisid õpilased kasutada Rakvere Haridusseltsi üsna head raamatukogu, millega eesti kirjanduse omandamine muutus hõlpsaks, ja endastmõistetavalt üle iga-suguste nõudmiste selles koolis.

Harva jääb õpetajast selliseid mälestusi kui ajaloo ja geograafia õpetajast, kelle nimi oli Bernadski. Ta oli väga musta karvakasvuga, lausa lõunamaalane; ta juudi päritolu oli teada, kuid sellest ei räägitud. Viktor Nikolajevits oli nagu väljaspool rahvusi, lihtsalt kultuuriinimene. Minu esimene hämmastus tema üle oli ühel pühapäeval loengul: ta luges eesti rahva ajalugu - saksa allikate järgi, sest eesti keelt ta ei osanud. Hiljem sai temast Leningradis Herzeni instituudis ajaloo metoodika professor. Kui olen hiljem mõelnud ta metoodikasüsteemist, siis ei osanud ma seda iseloomustada millegi muuga, kui et see oli huvitav, oli kõne all ainult tark õpetaja, kes tuli naerdes klassi, kontrollis teadmisi heatujuliselt muheldes, vastas igale küsimusele, jutustas ajaloost ning geograafiast väga laialdaselt, tundis suurt huvi kirjanduse ja kunsti vastu. Olnuks väga piinlik tundi ette valmistamata jätta, teades, et Bernadski oleks pead vangutades haletsusega muianud: kuidas siis nii saab!

Geograafias andis Bernadski Euroopa osas igale õpulasele valitava maa, millest tuli vastata väljaspool tunde. Mina valisin Norra - kas selle maa huvitava rannajoone või mõne kirjandusliku nime pärast. Kui Bernadski oli korrapidaja, kutsus ta mu õpetajate tuppa, kus siis paari tunni kestel Norra minevikust ja olevikust rääkisime. Pole ime, et jäin

kimpu Norra parlamendisüsteemiga, kuid päris jutt oli Hamsunist, Ibsenist ja mõnest muust nimest.

Tsaariaegses koolis valitses teatavasti viiepalliline hindamissüsteem. Mis Bernádskisse puutub, siis ei mäleta ma ühtki juhtu, kus ta oleks veerandaastas kedagi viiega või ka kahega hinnanud: tema hindamisvahe kõikus neljast kolmeni. Mulle tundub, nagu oleks ta kord kõnelnud rohke-
mate hinnete tarbetusest. Aga muidu valitses koolis kolme-
palliline süsteem: kaks, kolm ja neli. Viis võidi veerand-
aasta hinnanguna anda muusikas, joonistamises ja võimlemi-
ses, sedagi erakordsete võimete juures, seega võimetes üle
kooli resp. vastava klassi nõuete. Kõneldi küll, nagu oleks
Glagolevski kord üht meie kahest ukrainlasest (keda amet-
likult nimetati venelasteks) hinnanud viiega. Seegi näib
kuuldusena, ise ma seda hinnet pole näinud. Viie võis saa-
da, nagu olen kõnelnud, ka direktorilt pedagoogikas, üldi-
selt aga usuõpetuses: meenub, et kord hindas pastor Paucker
üht õpilast kolmega, aga see tähendas juba samahästi kui
nõrka hinnet. Eesti keeles oli viis samuti võimalik, ja
mäletatavasti oli minu klassis kaks alalist viit veerand-
aasta hinnetena.

Minu klass alustas kuueteistkümne õpilasega ja lõpetas
niisama suurena. Seejuures koosseis mõnevõrra muutus, sest
mõned lahkusid, vähemalt üks jäi ikka teises klassis teiseks
aastaks, ülevalt aga puvenes kordajaid lisaks, ja vist sa-
muti teise klassi. Igatahes kadus eesti õpilastest kaks:
üks jäi kursust kordama, teine laskis enese üle viia Tartu
seminar. Aga niisama palju saime lõppklassini ka ülevalt

lisaks. Siingi tasakaali!

Kuid tagasi Bernadski juurde. Usaldus tema vastu nagu mulle tol ajal jutustati, oli harukordne.

Minu klassile vahetult eelneva klassi mõned õpilased kavatsesid 1916.aasta lõpus ja 1917.aasta alguses ülelinnalist õpilaste (endastmõistetavalt illegaalset) massilist ühingut rahvuskultuuriliste sihtidega: Rakveres oli veel kaks gümnaasiumi ja kaubanduskool. Allakirjutanu on sellest süüst igatahes vaba: tema huvid nii suurtesse asjadesse ei küündinud. Nii oli kaks algatajat käinud Bernadski jutul oma kava arutamas. Bernadski pole kohtkunud ega kaugeltki ametlikult käitunud. Küll olla ta pikalt arutanud õpilaste organisatsioonide mõttest, hoiatanud mõnes asjas, mis võiks soodustada sissekukkumist, ja vist palunud edaspidigi teadmiste asjust jutustada. Veebruarirevolutsiooni puhkemine tegi organisatsiooni kavatsed kujul tarbetuks, asi jäi pooleli, kuid minule jäi see õpilaste ja õpetaja vahelise usaldusvahekorra ülimaks näiteks.

Mis elu elasid õpilased, suures enamuses tulevased õpetajad? Kuidas mõjus neisse internaadielu?

Koolisõbraid olid üldiselt tublid, nendega tekkis ühiseid huvisid, kuid nii tunnid ja õhtused istumised, magamine, söömine ning kõik muu oli ikka teiste juuresolekul. Mind see väsitaski. Ei viitsinud üksindusse põgeneda vabal ajalgi. Katsusin seda leida rohkem raamatute abil: siis ei märganud ümbrust. Ma ei ole oma kaaslasti selles asjas küsitlenud; mulle paistis, et üldiselt oleksid vahest kõik teistest kas või mõneks tunniks päeva kestel oma tuba.

Õpilased olid kahest rahvusest nagu õeldud - esimese vastuvõtu üks lätlane ja üks veneusuline leedulane üldpilti ei muutnud - ja võis esile kerkida nii-õelda rahvusküsimuski. Venelaste ja eestlaste arv oli ligikaudu võrdne: esimeses vastuvõtus eestlaste suur ülekaal ainult kolmenelja venelasega, teises vastuvõtus juba väga suur venelaste ülekaal, kolmandas, nagu õeldud, täielik võrdsus. Istusin kõrvuti Rjazani kubermangust pärit poisiga, muidugi ajasin ^{juttu} kõigi venelastega. Olgu õeldud, kahes eelmises klassis oli kummaski üks venelane, kes olid õppinud eesti keelt veidi kõnelema - üks neist oli Peterburi kubermangust ja minu muljete järgi päritolult eestlane. Keel oli esimeseks eraldajaks, sest tundus endastmõistetavana emakeelne kõnelemine. Vene keel jäi õpilastele üldiselt ametlikuks suhtlemiskeeleks. Huvialased jutuajamised pidid otse endastmõistetavusega leidma emakeelse väljendusvormi. Sellest ei järgnenud rahvuslikku vaenu ega rahvuslikku alahindamist. Niisiis küll mõnesugune isolatsioon rahvuste järgi, sõprusringide kujunemine eraldi kummaski rahvuses, rahvuskultuurilisi harrastusi, kuid mitte rahvuslikku vaenu.

Vanemate, eriti minust kaks klassi ees olevate õpilaste hulgas oli enne minu kooliastumist avaldunud väga laialdasi kirjanduslikke huvisid. Paljude huvialaks oli vene uuem kirjandus (Balmont, Brjussov, Blok, Sologub), mida koolis ei õpitud ega õigust õelda ka sallitud, siis aga eriti Lääne-Euroopa selle sajandi või läinud sajandi lõpu kirjandus. Huvitav küll, kirjanduse harrastajad olid peaaegu eranditult eestlased, vahest üks või kaks venelast tundis huvi uue vene

kirjanduse vastu. Osa neist autoreist oli kooli raamatukogus, kuid täienduseks kujunes mitmel õpilasel oma raamatukogu. Varakult tekkis paljudel huvi Lääne-Euroopa kirjanduse vastu. Kättesaadavaim nii oma numbri kümnekopikase hinna kui ka väikese mahu poolest oli "Универсальная библиотека" sari. Seda telliti Peterburist üsna rohkesti, ja seal leidus väga palju väärtuslikku kirjandust heades tõlgetes. Lisaks tulid "НББ" kaasannetena ilmunud kirjanike kogutud teosed. Mul endal olid kooliajal igatahes Oscar Wilde'i, Poe ja Maeterlincki kogutud teosed venekeelses tõlkes, muidugi Baudelaire'i, Rodenbachi, Verlaine'i ja Verhaereni teosed, mitmeid Balmonti, Brjussovi ja Sologubi raamatuid ja Walt Whitmani "Rohulehed". Kuid sinna juurde kuulus eesti kirjanduse silmaspidamine. Kellelgi oli tellitud "Eesti Kirjandus", teisel "Vaba Sõna", mida mitmekesi lugesime. Eesti kirjandus ei olnud õnneks ulatuslik, ja mitmel meist oli vähemalt eesti luule raamatukogu (Suits, Ridala, Enno, Juhan Liiv), Tuglase ja Tammsaare teoseid, Kooliajal tundsin ma "Noor-Eesti" ajakirja aastakäiku (ja muidugi kõiki albumeid, uue ostsin kohe selle ilmumisel), aga oli käibel ka "Apollon". Nende raamatute hoidmiseks keegi luba ei küsinud ega olekski vist saanud.

Lugemus kujunes rahvusvaheliseks. Tundus kitsana seegi, et loeti peamiselt vene tõlkes. Seminaris nimelt puudusid võõrkeeled, vähestel oli kaasa toodud võõrkeelte oskus. Olin ministeeriumikoolis õppinud saksa keelt, tänu suurepärasele õpetajale E. Trubergile (hiljem Kallak) jõudsin iseseisva lugemiseni. Katsusin nüüdki selle väikese keelevaru abiga üksikuid raamatuid lugeda. Ainult mõned vähesed õpilased tund-

sid saksa keelt vabamalt. Prantsuse keelt hakkasime väikes-
tes rühmades (kolmekaup) eratunde võttes õppima. Aga üks
keel oli enne mind juba maad vallutanud: soome keel. Nii
võtsingi teises klassis õppides J. Aaviku soome keele õpetu-
se käsile ja õppisin selle kolme nädalaga pähe; järgnes lu-
gemine, esialgu ilma sõnaraamatuta, siis aga täpsem lugemine
sõnaraamatu abiga. Mitu teistki õpilast tellis nagu minagi
Soomest raamatuid, ja hiljem märkasid, et mu soome raamatute
kogu ning lugemus jõudsid kooliaastail üsna kaugele: Eino
Leino, Larin Kyösti, V. A. Koskenniemi, Volter Kilpi, Arvid
Järnefelt, Juhani Aho — seega ülekaalus luule. Mõni aasta
hiljem Helsingis viibides imestasin, et sain kõnekeelest
aru ja võisin ise üht-teist soome keeles lausuda.

1917.aastal viimasesse klassi minnes elasime juba kaasa
uut kirjanduslikku elu. Kui räägin oma harrastustest, siis
sellepärast, et mina ei olnud erand, vaid selletaolist kee-
leõppimist ja laialdast lugemust oli mitmel ja mitmel, roh-
kem vanemal kui nooremal. Võib küll olla, et üks või tei-
ne õpilane kavatses õpetajatööst esialgu kõrvale kaldudes
edasiõppimiseks valmistuda. Minul mingeid kavasid ei olnud,
kuid kirjandus jäi siitpeale mu valitsevaks huvialaks. Et
sellega kaasnes värsside kirjutamine ja tõlkimine, see kuu-
lus asja juurde.

Rakvere seminari nelja õppeaasta õpilastest üks pool,
vene õpilased, on läinud kaugele, ja neist pole ülevaadet.
Eesti õpilasi võis olla 60-70, kes valdavas osas hakkasid
õpetajateks ja küllap praegu on pensionil. Harrastusalad ja
kutsed olid neil küllalt mitmekesised. Rakveres on õppinud

kunstnikud M. Laarmann ja A. Akberg, kes mõlemad on jätnud eesti kunsti sügavaid jälgi. Alles keskikka jõudnult alustas oma tööd noorsookirjanikuna Elar Kuus (Elmar Kuusik). Tartu ülikool sai sealt farmakoloogia professori G. Kingisepa. Omaaegne haridusminister Arnold Raud sai õppida seminaris väga lühikest aega, läks siis Venemaale ja tuli tagasi alles 1940.aastal. A. Rauda lahutamatu sõber Arnold Lääne oli Rakvere teatri kauaaegne näitleja. Tunneme Tallinna keskkoolide õpetajaid A. Viirmaad, A. Liiki ja A. Mägarat, neist kaks, nüüd juba surnud, viimati Pedagoogilises Instituudis. Sõjaväelasi tuli sõjaolukordade tõttu mitu, enamik küll ajutiselt, igatahes erukindral R. Tomberg on praegu meie seas. August Lillakas oli Esimeses maailmasõjas ohvitseriks saanud ja oli 1924.aasta detsembriülestõusu ajal J. Anveltiga staabiülem: ta võeti kinni ja hukati. R. Stokberg jäi sõja ajal Venemaale, kust tuli tagasi 1940.aastal majandusmehena ja oli hiljem Riikliku Plaanikomisjoni esimehe asetäitja. Mitmesugused algatused kultuurialadel võlgnevad tänu Jaan Rummole, kes oli kaua aega Eesti Õpetajate Liidu sekretär, ja hiljem pani aluse lasteraadiotele. Viul ja joonistamine olid Aleksander Rummelile kaua võrdseks huvialadeks, kuni võitis viimane: ta oli aastaid Tartu Kunstikooli direktor. Juba kooliaegsed suured huvid eesti keele vastu tegid Richard Kressist kauaaegse eesti keele ja kirjanduse õpetaja Tallinnas, kuni ta läks kirjastusse toimetajaks. Nii avaldus mitmelgi hilisem kutsumus. Surnute hulgast mainiksime viuldaajat V. Lemetsit ja Kadrina õpetajat, 1940.aastast alates Virumaa prokuröri K. Rossi.

Selle kooli üheks teeneks oli suur nõudlikkus õpilaste vastu ja harjutamine visale tööle. Kuid samal ajal jättis kool rahuldamata õpilaste mingeid väga olulisi huvisid, lausa sundis otsima huvialasid ja seal jõudu katsuma. Küllap kuulus kooli ülesannetesse õpilaste lepitamine kõige olemasolevaga, kõigepealt tsaarirežiimiga, võõrkeelse õpetamisega, eesti kultuuri jäämisega väga kõrvalisele kohale. Arvati ehk küll, et suur töökoorem võtab huvi kõrvaliste asjadega tegelemiseks, sunnib koonduma kõigele nõutavale. Omalt poolt pean kooli teeneks stipendiumeid: ilma selleta poleks suur osa õpilasi suutnud õppida, õpiajal olid kõrvaldatud ära- elamise mured, ja see kõik aitas virgutada vaimseid huvisid. Seetõttu võidi ka natuke raha kulutada oma huvialadele, nagu kirjanduse hankimiseks, keelte õppimiseks jne.

Kas tsaariaegse kooli õpilaste siseelu võiks pakkuda mingit tuge ka nüüdsete õpilaste, sootuks uutes olukordades kasvanud noorte psüühika ja vaimsete harrastuste uurimiseks? Omalt poolt ei ole ma nüüdisaegsete noorte inimestega palju kokku puutunud. Aga rahulolematust koolis pakutavate teadmiste, koolis sisendatava ellusuhtumise vastu ei tarvitse alati minna negatiivset joont mööda, see võis avalduda ka omaette otsimises, uue vaimsuse poole püüdmises.

Ja siis viirastub mulle ka nüüdses koolis Bernadski, kõl- kemõistva ja kõiki ergutava õpetaja kuju - ikka Ušinski sellesama keskse teesiga: Kasvatada tuleb mitte alla surudes, vaid ergutades.

Ja ometi andis seesama Bernadski suurepärase näite õpe- taja küündimatusest tuleviku ennustamisel.

Sõja algusest peale oli Bernadski alguses Euroopa kaardi ees seletanud sõjasündmusi (et ajalehtede lugemine oli õpilastel keelatud, see oli endastmõistetav; direktori seletuse järgi ei andvat ajalehed maailmast õiget pilti, vaid kallutavat lugejat paremale või vasakule, sellepärast on need kahjulikud. Muidugi, ajalehtede keeld tuli kõrgemalt). Edasi läks jutt kogu rahvusvahelisele poliitikale. 1917.aastal, varsti pärast revolutsiooni puhkemist, tuli tal siis seletada ka revolutsioonisündmusi. Meie tundsiime elavaimat huvi: kas tuleb eestikeelne kool, kas vahest meiegi ei saa osa eestikeelsest õpetusest. Jah, vastas Bernadski, rahvakooli alam- ja keskmine aste, seega viie või kuue aasta piires, tuleb muidugi emakeelne. Aga keskkool? Jah, on ju üks väga hea eesti õppekeelega keskkool olemas, aga üldiselt oleks eesti keskkooliõpetajatest suur puudus. Kui Venemaalt tulevad tagasi eestlastest õpetajad, siis ehk saaks sellega hakkama. (Meeles oli ikka keskkoolide väike arv tolleaegses Eestis.) Aga ülikool? Ei, vastas küsitav: ülikooli õppejõude pole eestlaste hulgast ette valmistatud, on ainult paar dotsenti, ja muidugi peab Tartu Ülikool jääma venekeelsena. Pealegi näitavat rahvuslikud ülikoolid väikerahvaste puhul ikka, et nad jõuavad edasi rahvuslikes teadustes, mitte muudel aladel. Sellepärast oleks küll mõeldav, et asutatakse rahvuslike teaduste fakulteed eesti keele, kirjanduse, rahvaluule ja ajaloo õppimiseks, aga rohkemaga eestlased hakkama ei saaks.

Juba kodanliku võimu ajal vallandusid Balti rahvaste vaimsed potentsid märksa rohkem, kui vööras sellest märku sai. Vajadus oli kõrgema astme ^hitelligentsi ettevalmistamiseks,

ja see teostus igatahes suuremal määral, kui võidi ette
aimata.

"Nõukogude Üpetaja" nr. 30-33, 1972.

MELESTUSKILDE RAKVERE ÕPETAJATE SEMINARIST

V. N. Bernadski.

/Omaaegne seminari ajaloo- ja geograafiaõpetaja, hilisem Herzeni nim. Pedagoogilise Instituudi ajaloo kateedri juhataja Leningradis/

1912.aastal Rakveres avatud Õpetajate seminar pidi haridusministeeriumi ja Riia õppekonna kuraatori (S. M. Prutsenko) arvamuse kohaselt kujunema kohapeal venestamispoliitika koldeks nn "rahvusliku kooli" vaimus. Seminari direktoriks nimetatud Aleksander Vassiljevits Orlovski isikus leiti sobiv isik selle poliitika teostamiseks. A. V. Orlovski oli võimekas õpetaja, kuid samaaegselt pugejalik karjerist, inimene ilma kõrgema hariduseta.

Seminari kasvandikke võeti vastu nii vene kui ka eesti koolidest. Vastuvõtmisel püüdis direktor soovitada venelasi, et nende kaasabil teostada seminaris õppivate eesti noorte venestamist.

Tegelikuses kujunes Rakvere seminari osa teistsuguseks kui seda lootsid haridusministeerium ja õppekond. See avaldus kolmes põhilises seisukohas:

1. Põhiline osa seminaris õppivast eesti talupoeglikust noorsoost omandas hoolsalt ja kindlalt teadmisi, oli samaaegselt tihedalt seotud oma rahvaga ega läinud seetõttu kaasa seminari šovinistist direktori suurvene poliitikaga. Seminari kasvandike hulgas oli noormehi, kes olid läbi imbunud sügavast huvist oma maa ja rahva vastu ja omasid sel alal kind-

laid vaatekohti. Nimetan neid, kes mulle eriti meelde on jäänud: mõnevõrra kinnised August Lillakas ja Voldemar Raud, kes paistsid silma tugeva iseloomu ja väljakujunenud vaadete poolest; Mait Laarmanni, keda tõmbas kunst ja kes mõnevõrra esindas eesti modernismi; väga elavat J. Rummot, rahutut A. Saaget jpt. (Kahju, et ma ei tea midagi nende edaspidisest elukäigust.)

2. Venelastest seminari õpilased osutusid ainult osaliselt sobivaks materjaliks šovinismi kasvatamiseks. Vene õpilaste paremikul olid šovinistlikud meeleolud võõrad isegi Esimese maailmasõja aastail. Nimetamisväärt osa nendest suhtus küllaltki kriitiliselt vene isevalitsusse. Mõnedki avaldasid selles julgust ja järjekindlust, mis ülemustele ajas hirmu peale.

3. Opetajaskonna hulgas ei leidnud ministeeriumidirektiivid kuulekaid ja innukaid täitjaid. Üppenõukogu koosolekud võtsid harva tormilise iseloomu. "Opositsioonis" direktoriga oli kõige enam vene keele õpetaja M. I. Glagolevski - ausameelne pedagoog-humanist, kes austas õpilase isiksust. Teistest õpetajatest mäletan A. V. Lukinit - võimekat, täpset õpetajat, kes inimesena oli mõneti kuivapoolne, mõnel määral formalismi kalduv. Väga hea mälestus on jäänud matemaatika õpetajast F. V. Veldjuginist, hilisemast Vene NFSV teenelise õpetajast. Teda asendav A. M. Akontšenkov osutus oma käitumiselt nii õpetajate kui ka õpilaste suhtes vastuoluliseks, tema "opositsioon" tundus alati olevat tingitud isiklikust solvumistundest.

Eestlastest õpetajatest omas kõige enam õpilaste sümpa-

tiat E. Rosenberg. Ma ei tea tema hilisemast elukäigust, kuid tol ajal tundus ta olevat eesti demokraatliku intelligentsi esindaja, kelle rahvalähedus hoidis teda eemale kodanlikust natsionalismist.

Minu arvates omas seminari õpetajaskond oma osa pedagoogilise kaadri ettevalmistamisel Eestis. Ta mitte ainult ei valmistanud ette õpetajate kaadrit Eesti pedagoogilisele põllule, vaid tutvustas ka hästi eesti demokraatlikku noorsugu vene kultuuriga ja soodustas tema lähenemist vene rahvale.

Lõpuks mõni sõna minu enda tööst Rakveres. Rakverre tööle sõitsin ma mitte päris kõhkluseta, teades seminari tähtsust. Kuid mulle oli suletud võimalus tööle jääda ülikooli juurde või töötada suuremates vene keskustes (1911.a. eemaldati mind ülikoolist osavõtmise pärast üliõpilasliikumisest ja ma lõpetasin ülikooli eksternina).

Oma töös Rakveres püüdsin ma kogu aja näidata kahte Venemaad - ametlikku ja rahvalikku. Mil määral see mul õnnestus, ei oska ma ise ütleda. Illegaalsest tööst ma nendel aastatel osa ei võtnud. Oma sõprade (Peterburist väljasaadetud bolševike) kaudu Narvas, olin ma informeeritud töölisliikumisest Eestis. Kuid Rakveres ma mingeid sidemeid nendega ei loonud. Rakveres püüdsin ma kord läheneda kohalikele rahvuslikele tegelastele (J. Seljamaa). Kuid meie poliitilised vaated olid liialt erinevad. Sellepärast meie suhted ladina keele õppimisest kaugemale ei läinud.

1917.a. revolutsioon avas mulle tee üle minna tööle Venemaale.

Leningrad, 1948.

MÕTTEID ÕPETAJAST, TEMA TÖÖST JA ETTEVALMISTUSEST.

Voldemar Raam

I

Tühjendavale põhjalikkusele pretendeerimata on tahetud käesolevas kirjutises päevakorda tõsta otseseid kasvatuse ja õpetajate-ettevalmistusse puutuvaid küsimusi, mille vastu kunagi ei tohiks muutuda tuimaks.

Meie haridusejuhid on viimaseil aastail tõsiselt otsinud teid ja võimalusi õppe- ning kasvatustöö tulemuste süvendamiseks. Kooli reform, uued õppekavad, algkooli õpetajate ettevalmistuse uutele alustele rajamine, juhatajate laiaulatuslikud koosolekud, juhatajate laagrid, klaasisjuhataja-tund, pikk rida igasuguseid eeskirju, õppejõudude ümberpaigutused jne. - see kõik peab koolielu tempot suurendama, õpetajakonna tegevust elustama, koolitöö viljakust tõstma kõrgemale ning süvendatumale tasemele. Kuid ometi kiputakse nagu unustama ühte: kõik need head ning õilsad üritused varisevad tühjaks tuuletallamiseks, kui nende taga ei seisa füüsiliselt terve, sisemiselt rippumata ja loova tahte impulssidest juhitud vaba õpetaja isiksus. Neid õpetaja-kasvataja kahtlematult sügavamaid ning määravamaid jõude ning väärtusi ei saa tõsta ainult reglementide ja massikoosolekui antud direktiividega. Õpetajate vaba edasiharimise ja oma sisemiste varade rikastamise võimaluste laiendamise

damine on keskasutiste tõsiseis püüdeis aga kahjuks tagaplaanile jäänud. Ja samal ajal, huvitav küll, on edasiharimise suunas teatud määral soiku jäänud ka õpetajate organisatsioonide tegevus, või vähemalt väga lünklikuks muutunud. Kas vabariigi viisteist esimest aastat on kooliuuenduse ja õpetajate edasiharimise alal nii tühjendava intensiivsusega töötanud, et nüüd pole muud enam teha, kui tagasi tõmbuda, kivineda, uusi väärtusi loomata vana kritiseerida ja puht administratiivse ala otse koormava korraldamisega aktiivsust simuleerida?

Õpetajate Liidu poolt korraldatud aktiivsed töökursused on alati leidnud elavat osavõttu. Neid tuleks koos Haiminiga uuesti elustada, ja siin haridusjuhtide ja tegelike õpetajate ühiseil ettekannete- ja töökoosolekuil võtta päevakorda esijoones ka need probleemid, mida lähemal ajal kavatsetakse lahendada ning läbi viia meie üldises koolielus. Nii ei tuleks muudatused meie koolile mitte ülevalt alla võraina ning tegelikele läbi viijaile läbitundmatutena, vaid ühise töö ning veende tulemusena, ja võrratult suurem oleks siis nende tõhusus ja läbilõõgijõud. Tuleb kahetseda, et praegu sel alal valitseb vaikus.

Millest meeleolulangus on tingitud, seda on raske selgitada, kuid depressioonist peame üle saama ja üha hoogsamalt tegutsema kooli, see on meie rahvakasvatuse oleviku ja tuleviku huvides. Abinõud kooli õppe- ja kasvatustöö tõstmiseks ei vii soovitud eesmärgile, kui õpetajaskond on tagasihoidlik ja ise

kas organiseerituna Liidus ja selle osakondades, või väsimatute pioneeridena üksikultki, ise energiliselt ei asu kooli siseelu v a i m s e t e p r o b l e e m i d e l a h e n - d a m i s e l e .

Kuid kõige selle juures pidagem meeles, et meil on tarvis tihedamalt organiseeruda ja võidelda palju muugi eest. Näiteks õpetaja palgaolud kaugelti ei soodusta seda vastutusrikast ning rasket tööd. Töökoormus ühes poolkohustusliku seltskonna- ja noorsootööga ei ole ä h r v a r d a v a l t r u i n e e r i v m i t t e ü k s i f ü ü s i l i s e l e , v a i d e r i t i v a i m s e l e i s i k s u s e l e . Puhkeaega kavatsetakse pikemate laagritega ja eel- ning järelkooli tundidega veelgi lühendada. Ma kardan, et kui siin olukord ei muutu, siis varsti näeme oma koolipõllul aastatelt veel noori, kuid vaimselt indiferentseerunud ja füüsiliselt kurnatud rauku.

II

Koolielus üks olulisema tähtsusega küsimusi on v a h e - k o r d õ p e t a j a t e j a õ p i l a s t e v a - h e l . Huvitaval kombel ei taha selle lahendamine aga kuidagi hoogu võtta, rahuldavaist tulemusist rääkimata. Eriti siin tekib kasvatustöös raskusi, mille ületamine sageli mitte üksi noorel õpetajaametikandidaadil, vaid ka vanematel õpetajatel üle jõu käib. Võime nii palju veel leida õpetajaid, kellel puudub õ i g e d i s p o s i t s i o o n suhtumises oma õpilasisse, ja kes teatud sisemise ja välisegi halvaks panuga kohtlevad neile usaldatud kasvandikke. Säärase õpetajate hulgas leidub ka kõrgema haridusega inimesi, kes

on kasvatusteaduse ja pedagoogilise psühholoogia alal ülikoolis saanud võrdlemisi hea teoreetilise ettevalmistuse. Veendunult öeldakse, et õpilane olevat laisk ega tahtvat õppida. Ainult karmide surveabinõudega võivad last virgutada tööle. Kuid imelik, et nende juures ei vii surveabinõudki eesmärgile. Nõrgalt ja puudulikult edasijõudvate õpilaste arv on hämmastavalt suur ja tõuseb mõnes keskkooliklassis isegi 80%-ni. Sellele nii negatiivsele ja lubamatule nähtusele on mõnes rajoonis inspektorid isegi ringkirjastega vahele astunud.

On põhiliselt ekslik, kui meie suhtumist lastesse määrab seisukoht, nagu oleksid lapsed paljude eitavate omaduste kõigekülgseiks kehastajaiks. Veel halvem aga on kui sellele seisukohale vastavalt kujuneb õpetaja igapäevane kohtlemine, mis avaldub tõrelemises, ironiseerimises, lapse sisemise eneseväärtusetunde mahakiskumises. Karistusviisid on kohati otse keskaegsed. Isegi gümnaasiumes leiavad kasutamist säärased absoluutselt lubamatud karistusvahendid, kui nurkapanemine, massilised järelistumised argipäevadel ja isegi pühapäevil ei anta rahu. Ja siis imestatakse, et lapsed on närvilised ning õppetöö ei edene. Kus on säärase barbaarsuste puhul meie kooli arsti!

Pidagem meeles, et siin esijoones õpetajalt ollakse õigustatud nõudma ja et esijoones tema peab olema suuteline arendama suhtumist lastesse pedagoogiliste ja psühholoogiliste põhimõtete alusel.

Tõsiselt peame võtma last ja kohtlema teda suurimal lugupidamisega. Lugupidav ning austav kohtlemine on need tegurid, mis annavad kujunevale inimesele tuge ja jõudu võitluses pahedega ja nõrkustega. Väärikas inimene kasvab siiski ainult väärikas õhustikus.

Millega seletada seda, et sellel alal paljudes koolides on mitterahuldav olukord?

Uks põhjusi, millele siiani veel vähe tähelepanu juhitud, on õpetaja oma enda kooliajast saadud elamused ning muljed. Kui ise ollakse kasvanud koolis, kus kohtlemine tavaline ülemuslik, ainult ühepoolsest arvestav, ja kus pedagoogiliselt häälestatud vaimsus ei olnud küllalt elav, siis ei jõuta ka lühemaajalistes õpetajate-ettevalmistusasutistes või ülikoolist saadud teoreetilise ettevalmistusega luua uut pedagoogilist orientatsiooni. Keskkoolist ja algkoolistki saadud elamused ja kogemuslikud arusaamad on niivõrd tugevad, et suurel määral nende järgi kujuneb noore õpetaja suhtumine õpilasesse, õppeaine käsitlemine ja pedagoogiline arusaamine üldse.

Teiseks põhjuseks on puudulik ettevalmistus pedagoogilise, eriti noorsoopsühholoogia alal. Ainult selle abil on võimalik sügavamalt kõrvaldada eelmises lõikes nimetatud takistavaid tegureid. Pedagoogiline psühholoogia on õppekavades ette nähtud, kuid selle aine käsitlemine on nähtavasti niivõrd teoreetiline, et ta ei suuda sihikindlalt mõjustada

noore inimese mentaliteedi kujunemist oma tööalal, ega lähtu küllaldasel määral neist takistustest ja probleemidest, mis tõstatuvad just tegelikus kasvatustöös.

Pandagu õpetajate ettevalmistusasutis, eriti ülikoolis, rohkem rõhku kooliealise lapse ja eriti murdeealise nooruri hingeele tundmisele. Siinjuures käsitledagu sügavaima põhjalikkusega aluseid, kuidas kohelda õpilasi vastavas eas, kuidas mõista nende mitmekesiseid eluavaldusi ja kuidas läheneda noorele kann. hingehoiu probleemi seisukohalt. Viimasele küsimusele, siiani peamiselt ainult teoloogide käsitletud, ei ole meie õpetajate poolt pea mingit tähelepanu pühendatud, ehkki see probleem mitte ainult internaatidega koolide juures akuutne ei ole, vaid igal pool, kus õpetaja tõesti olla tahab õpilase usaldusmehiks ja ka taiseilma kasvatajakaks, juhatajaks. Eriti suure tähtsuse omavad need nõuded keskkoolilõpetajate ettevalmistusel, sest raskemad probleemid sel alal tekivad alles keskkoolitöös.

Teoreetilisest ettevalmistusest üksi on aga vähe. Pedagoogilises õppeasutises endas ja tema harjutuskoolis olgu õpilaste kohtlemine rajatud õigele psühholoogilisele ja pedagoogilisele dispositsioonile. Sääraselt juhitud ja usalduslikus õhkkonnas kasvanud õpetaja hea teoreetilise ettevalmistuse juures oskab ja tahab ka oma koolis kasvatustööd korraldada õiges vaimus.

III.

Seminari kava on vägagi koormatud. Aineid on palju ja töö selle tõttu rohkesti energiat nõudev. Töörohkus aga ei luba igasse ülesandesse soovitavaal määral süveneda, mille tagajärjel õpilast ähvardab haarata pealiskaudne suhtumine ülesandesse ja puudulikud tagajärjed õppetöös. Sellele vaatamata, et materjali on palju, muutub raudvaraks sellest siiski võrdlemisi vähe. Kuidas vältida pinnalisust?

Tuleks kõigepealt kaaluda, kas seminaris ei saaks õppetööd nõnda korraldada, et õpilane eriliselt rõhku paneks teatud kitsamale aineterühmale, millesse ta süveneks põhjalikult, kuna vastavasse rühma mittekuuluvate ainete ulatus väiksem oleks. Ulikoolis õpitakse üksikuid aineid ülem-, kesk- ja alamastme ulatuses. Ka Dalton-plaan on säärase jaotuse teostanud. Kuidas oleks, kui säärast ainetekäsitletust osaliseltki rakendada seminaris? Vajaliku aluse määraks õpilase huvi õpetatavate ainete vastu ja ainete tähtsus algkooli seisukohalt koos nende arendava mõjuga kasvandiku isiksusele. Selle tulemused viisid meid palju kaugemale, kui julgeksime ehk lootagi.

Kas ei aitaks see osaliselt lahendada ka probleemi, kuidas õpetajaskonnas senisest suuremal määral kasvatada vastavate võimetega õpetajaid, kes jooksva töö kõrval võiksid teatud määral teotsetada ka oma kutseala teaduslikul viljelemisel. Teatud osa algkooliõpetajaid peaks suuteline olema osa võtma teaduslikust

tööst, milleks seminari töökorraldus vastavaid eeldusi peaks arendama. Õpilane võib valida ühe algkoolis õpetatava aine, mille vastu tal huvi, ja süveneb sellesse juba seminari päevil. Üks selle stuudiumi ülesandeid on tulevast õpetajat nõnda ette valmistada, et ta pärast võimaluste korral oleks võimeline iseseisvat teaduslikku tööd tegema, kas või seminaris valitud aine alalgi. Algajat juhiks seminaris aineõpetaja, seminari õppenõukogule aga kuuluks sellekohaste juhiste väljatöötamine. Viimasel ajal on teatud ringkondades käesolevat probleemi veel laiemaltki, piirdumata siin otsese kutsealaga, arutletud, ja otsitakse praegu teid, kuidas vastava teadusliku töö kalduvusega õpetajaile oleks võimalik vähendada töökoormist ja neid rakendada abilisiks suuremate teaduslike ürituste teostamisel. Kuid selle küsimuse lähem vaatlus ei kuulu siia. On igatahes selge, kui tahame iseseisvaid ning püsivaid töömehi, kes pole nakatatud tänapäeva laialikiskuvast ja pealiskaudsest vaimust, siis peame juba seminaris õppetöös ümber orienteeruma paljudes senistes seisukohtades. Kuidas seda teha, sellest on üleval pool juba osaliselt kõneldud.

Ja rõhutan, et töökoollipõhimõtte teostamine ei ole ometi veel päevakorrast kadunud. Ja a i n u l t t ö ö k o o l i p i n n a l t saame siin edasi ehitada ja otsida. Muidugi ei tule töökooli all mõista säärast kooli, kus füüsiline töö esikohal. Füüsilise töö tähtsust rõhutab ja on alati rõhutanud seminar, kuid nõudnud füüsilist tööd seal, kus füüsiline töö võimalik, nagu aias ja töökodades.

Töökool oma sügavamalt printsiibilt on teatavasti säärane

kool, kus õppetöö on korraldatud individuaalse töö põhimõtte alusel. Kuna eesmärgiks on loovate ja iseseisvalt teotsevate inimeste kasvatamine, siis ei tohiks retseptiivne teadmiste omandamine senisel viisil enam olla lubatav. Andkem õpilasile rohkem võimalusi iseseisvaks teadmiste omandamiseks vähemalt kooli kõrgemal astmel. Mida rohkem inimene omandab uusi teadmisi isikliku loova töö ja vaevaga, seda sügavamad on need teadmised. See on vana tõde, kuid liigagi tihti minnakse sest ükskõikselt mööda. Ainult iseseisva ja kõige mitmekülgsemalt loova töö õhkonnas areneb noores seminarikasvandikus see vaimne aktiivsus, mis paneb ta liikuma sisemisest imperatiivist aetuna, aga mitte ainult väljastpoolt tulnud mõjustuste ja korralduste tagajärjel. Ja eks ole meil just tänapäeval vaja iseseisvalt tegutsevaid inimesi, kes mõtlevad oma peaga - mitte ainult kui pedagoogilise uuendustöö teostajad, vaid ka kui rahva vaimsuse kasvatajad ja tegelikud juhid, nagu nad seda olid ärkamisajal ja pimedate venetusegi lootusetuil aegadel.

Kui esialgu siiski ei taheta otsustavaid uuendusi maksma panna õppetöö korraldamise alal, siis katsetatagu vähemalt endisest rohkem ja rakendatagu tööviise, mis võimaldavad iseseisvat tööd teadmiste omandamisel.

Et uute tööviiside teostamine mõeldav on ainult senise õppematerjali vähendamise juures, siis ei tohiks karta ka seda sammu astuda. Meetodi uuendamine üksi ei vii eesmärgile.

IV.

Seminar peab oma endiste kasvandikkude edaspidise arengu ja töötulemuste vastu senisest suuremat huvi tundma. Vastasel korral kaotab seminar kontakti tegeliku eluga, kuna puudub võimalus kontrollida, kui võrd otstarbekohane on tema töökorraldus ja kui võrd õiged tema pedagoogilised põhimõtted. Sellega seoses on otse üllatav alles hiljuti ajakirjanduses ilmunud märkus, mis teatab kavatsusest kaotada praegu kehtivat õpetajaameti kandidaadi astet ühes juurdekuuluva kursuse ja aruandega. Seda kui algavale õpetajale katselise iseloomuga praktikaajajärku tuleks vastupidi - veelgi süvendada, teatud suunas reorganiseeridagi.

Tihedama sideme loomiseks seminari vilistlasiga on vaja neid järjekindlalt külastada, ja püüda neid omakorda juhtida kontaktiotsimisele vana koduga, selle vaimu ja saavutistega. Selle juures avaneb soodus võimalus pilku heita algkooli ellu üldse ja jälgida selle tööd kõige mitmepalgsemas avaldusis. Noorte õpetajaameti kandidaatidega on ühenduse alalhoidmine praktika-aasta vältel eriti soovitatav. Jälgides noorte õpetajate arenemist tegeliku töö juures, võib seminari õpetajaskond noorele kasvõitlejaile nii paljudes küsimusis toetust anda ja teda isegi määravalt mõjustada.

Kohustus külastada seminari vilistlasi - tegelikke õpetajaid, peaks kuuluma seminari direktorile ja metoodikaõpetajale. On täiesti loomulik, et seminari õppejõud selle ülesande sooritamisel töötavad k ä s i k ä e s k o o l i d e i n s p e k t o r i t e g a . On koguni tungivalt soovitatav, et inspektor seminarile annaks üksikasjalikumaid andmeid re-

visjoni tulemustest. Need andmed võimaldavad seminarile teha järeldusi ka oma töö kohta. Teisest küljest aga koolide inspektorid nõudku andmeid - mida üksikute kandidaatide suhtes eelmistel aastail ka tehtud on - õpetajaameti kandidaadi iseloomu ja võimete kohta, millest lõputunnistus ikkagi täielikku ülevaadet ei anna. Ühtlasi peaksid koolide inspektorid sagedamini külastama seminari ja seminari harjutuskooli, süvenema selle töösse ja põhimõtteisse. Tutvumine seminari õppe- ja kasvatustöö meetoditega võimaldab inspektoril paremini mõista seminari lõpetajaid ja ühtlasi avaldada mõju seminari tööiseloomule.

Suuri tehnilisi raskusi ei tohiks tutvumissõitude korraldamisel olla, sest õpetajaameti kandidaatide arv ei ole väga suur, pealegi osutub paratamatuks tihedama kontakti loomine eeskätt lähemas ringkonnas töötavate vilistlastega.

Raskusi võiks tekitada ehk krediitküsimus. Omal ajal Haridusministeeriumi Koolivalitsuse direktor tunnistas säärase kontrolli loomise tarvilikuks. 1937.-1938. tegevusaasta eelarve koostamisel endise Tartu Pedagoogiumi juhataja nägi nimetatud otstarbeks ette vastava summa. Vastava palve kohaselt suurendas Haridusministeerium ametisõitude krediiti, kuigi ainult 100 krooni võrra. Esimeste sammude astumiseks oleks nimetatud summast kahtlemata jätkunud.

V.

On äärmiselt tähtis, missuguses v a i m u s toimub töö uues seminaris ja missuguste p õ h i m õ t e t e järgi on temas korraldatud tegelik õppe- ja kasvatustöö. Seminaris

valitseva vaimuse kohaselt kujundab noor õpetaja oma elu ja tegevuse tulevikus.

Vanas seminaris püüti töötada kooli uuendusliikumisele sobralikus vaimus. Tänu sellele on tema õpetajad otsinud üha värskemaid ja tõhusamaid võtteid ainete õpetamisel, ja suhtumine õpilastesse on kõigiti olnud väärikas. Kuigi oli esimesil aastail raskusi töö korraldamisel, siis aja jooksul suudeti ometi luua õhkkond, mis soodne oli noorte õpetajate ja rahvakasvatajate ettevalmistamiseks.

Vana seminar ei saanud oma tööd lõpule viia. Kõige paremas otsimisjärgus katkes tema elulõng. Viimased aastad Tartus olid pühendatud vana töö lõpetamisele ja uute aluste otsimisele. Uued alused töötati välja. Nendele põhimõtetele tuginedes reformis Haridusministeerium algkooli õpetajate ettevalmistamise. Missugune sisu antakse sellele uuele vormile, see selgub hiljem.

Eesti seminarid on rohkem kui rahuldavate tagajärgedega töötanud. Seda tunnistab tema vilistlaste edukas ja suur tööarmastus tegelikus elus. Nad on leidnud tee rahva juurde.

Kui tahab tulevikus ajakõrgusel seista õpetajate ettevalmistus ja eesti rahvakool üldse, siis ei saavuta ta seda käsen-keelan-drilliga ega muu säärasega, mis on vene kooli pärand, vaid jätkates eesti rahvusliku vana seminari idealistlikke, kuid siiski nii elulähed-

dasi traditsioone.

"Tarmo" nr. 5 1937.

RAKVERE SEMINAR VIRUMAA HARIDUSALLIKANA

J. Parijõgi

Kui kahekümne viie aasta eest avati Rakveres Vene valit-
suse poolt õpetajate seminar, siis tehti seda selle kindla
sihiga, et tast luua venestamisbaasi ning kollet. Kohaliku
rahva ja lähema ümbruse elulised hariduslikud nõuded ei tul-
nud üldse arvesse. On ju teada, et õpilaste vastuvõtmisel
eelistati venelasi; neid meelitati siia kokku soodsate vas-
tuvõtu-tingimustega ja kergesti antavate abirahadega. Eest-
lased pidid kõva võistluse läbi tegema, kui venelaste hulgas
õppeasutisse tahtsid pääseda ja säääl püsida. Ometi pääses
vene ajalgi seminari kaunike hulk eestlasi, kes hiljem asu-
sid tööle koolipõllul või olude nõudel siirdusid sõjateenis-
tuse kaudu muudele aladele, kus nii mõnigi on jõudnud silma-
paistvale kohale. Eriti suurt mõju vene seminar Eesti, eriti
aga Virumaa koolielus ei jõudnud saavutada, kuna ta iga oli
väga lühike ja - nagu mainitud - sõjaolude tõttu paljudki
lõpetajad ei pääsenud koolitöösse.

Rakvere seminar andis oma parima Eesti iseseisvuse ajal
ja seda eeskätt Virumaale, kellele ta on olnud oma mõju ja
ulatuse poolest seni ületamatuks haridusallikaks.

Seminari sulgemisest on möödunud mõnigi hää aasta, kuid
tema mõju hindamiseks on distants käesoleval ajal alles lii-
ga vähene. Seminari lõpetajad, eriti viimased lennud, on al-
les oma tööd algamas, nende töö ulatusest ja tulemusist
võiks alles kümnekonna aastate möödumisel täielikumat pilti

saada.

Mõningaid väikesi äärjooni võiks juba tõmmata nüüdki, kas või arvuliste andmete põhjal, et näidata, kuivõrd tähtsaks haridusallikaks seminar on olnud just Virumaale.

Asudes maakonna elulises keskses, on ta õpilasi kokku tõmmanud igast maakonna nurgast, võimaldades seega hariduse-
saamist eeskätt Virumaa noortele. Iseseisvuse-aegseid lõpetajaid on üldse 328, neist Virumaalt päritolevaid 231, mis teeb välja ümmarguselt 70% kogu arvust. Kahjuks ei ole andmeid käepärast, kuidas on Virumaalt päritolevad õpilased jaotatud kihelkondade ja valdade järgi, kuid mäletatavasti oli neid igast maakonna osast - Rakvere linnast ja lähemast ümbrusest, Narva linnast ja rannamailt, Pandivere kõrgalalt ja Alutaguse kõrvenurgast.

Kuna seminari vastuvõtt toimus alati suure selektsiooni kaudu, siis võib kinnitada, et ta edasiõppimist võimaldas eeskätt maakonna andekamaile noortele. Priikool ja abirahad võimaldasid haridusesaamist ka kehvemaile, kes gümnaasiumi kaudu edasi poleks pääsenud.

Rakvere seminar ei ole mitte ainult maakonna noortele haridusesaamist võimaldanud, vaid ta on need noored suuremalt jaolt maakonnale tagasi andnud, eeskätt muidugi õpetajatena. Seminari lõpetajaist on Virumaale elama asunud 202 noort, mis teeb lõpetajate üldarvust ümmarguselt 62%, maakonnast päritolevaist aga ligi 88%. Seega ei ole seminar maakonnast haritud jõudusid välja viinud, vaid on nad peaaegu kõik tagasi andnud.

Seminari lõpetajaist töötavad maakonnas koolijuhatajatena

30, õpetajatena 128; koolipõllule pole asunud ja töötavad kodus või on abielludes koolipõllult lahkunud 36 lõpetajat, 8 lõpetajat on siirdunud teistele aladele, riigi ja omavalitsuste teenistusse.

Muidugi on käesolevas ülevaates võimatu puudutada enis^dte seminari kasvandikkude töö kvalitatiivset külge ja mõju maakonna algkooli väljaarendamisele või seltskonna kasvatamisele ja vabaharidustöö edendamisele. See nõuaks komplitseeritud uurimust ja palju suuremat ajalist distantssi. Selle hindamine on maakonna kooli- ja kultuuriajaloo ülesanne. Kord seda tehakse kindlasti.

Praegu laseme aga kõnelda arvudel: koolijuhatajaist ja õpetajaist töötavad laulukoori juhtidena 42, orkestrijuh^tidena 8 ja näitejuhtidena - 14, Arvame siia juurde veel tööd juhtivate tegelastena [redacted] noorsooorganisatsioonides, rahvaraamatukogudes ja muudes kultuurilistes organisatsioonides, mida kahjuks pole võimalik arvuliselt tõendada, - näeme, et endised seminari kasvandikud suure hoo ja innuga valitud kutsealal on töös.

Seminari muusikaline kultuur oli õige kõrge; seminaris otsiti uusi teid kasvatuslikes küsimusis ja meetodites, - see kõik peaks kanduma kasvandikkude kaudu kutsetöösse ja rahva hulka. Kuid selle hindamine - kordame veel - ei ole käesoleva kirjutise ülesanne ega ole selleks veel aeg. Uhte võime aga kinnitada - Rakvere seminar oma lühikeselgi elueal on olnud Virumaale seni ületamatuks haridusallikaks.

SEMINARIPERE ISETEGEVUSLIKKE OTSINGUID

A. Vaigo

See on igivana vastuolu kahe põlvkonna vahel: vanem generatsioon tavatseb noortes näha täiskasvanu vähendatud väljaannet, ennast en miniature, noor omakorda aga vihkab toda kvantitatiivset suhtlemist, tahab nõuda eluõigust kvalitatiivsele hinnangule. Paljude silmis pole noorus üldse omaette autonoomne väärtus.

Säärane teemastik läbis punase joonena noorsooliikumist käsitleva kirjanduse tolles perioodis, kus meie põlv oli veel vaimustunud suurtest ja ülevatest põhimõtetest, kus kandsime endas alles väärkujutist maailma tõelisest palgest.

Sellele vastuolule õeldi põhjenevat nooruse, eriti koolinoorsoo tahe otsida endale oma jumalaid, püstitada oma sihte, leiutada uusi ja sobivamaid tulevikutähiseid - noorsooliikumise, isetegevuse kaudu.

2.

Noorte isetegevus-maailma kujunemine ja struktuur on suurimas sõltuvuses üldpoliitilise konjunktuuri võngetega. Eriti nüüd jooksevad need imelikke rööbikraðu. Kuid see on mõistetavgi, sest noorpõlv on oleviku tähiste edasine püstihoija. Millise värvingu evib generatsioon sirgudes, selliseid lipukirju tunnustab ta tulevikuski.

Meie lühikese omariikluse vältel on noortemaailma kangastumises ja mõtestamises sündinud tõsisemaid ümberkujundamisi. Tõsisemaid, kui seda ise tavaliselt suudame kujutleda. Kuhu

on jäänud iseseisvuse esimeste aastate koolinoorte mitme-
palgeline ja -suunaline ning noorustuhinast lõkendav noor-
sooliikumine, kus ei tunnistatud muid juhte peale noorte
eneste? Kuhu on jäänud koolides töötavad ja ainult noorte
enda juhtida olnud õpilasringid, koolide- ja linnadevaheli-
sed õpilasliidud, üleriiklikud keskorganisatsioonidki oma
resolutsioonides ülekeevate kongressidega, noortepidustus-
tega, karskustegevusega, noorsooliikumisega?

Näib, et noorte isetegevuse alal pole oluliselt muutunud
mitte üksi organisatsioonitüübid, koondiste raking, vaid ka
vaim, sisu, mentaliteet on kujunenud teisemaks. Omaaegses
noorsooliikumise ideoloogilises kirjanduses nimetati prae-
gust olukorda noorsoohooduseks, et tähistada mainitud ter-
miniga selle liikumistüübi teravat erinevust noorsooliikumi-
sest selle sõna õigemas mõttes.

3.

Rakvere seminar lõpetas oma maise eksistentsi enne kui
noorte maailma ruttasid varjutama uued tuuled. Seega moodus-
tab seminarinoorte isetegevus veel võrdlemisi puhtaverelise
peatüki omaaegsest noorsooliikumisest, olgugi et erivarjun-
deid üldpildist oli sealgi palju.

Või kes teab neid seminari loomispäevade-järgsete noorte
rühmamisis? Tolleaegsed inimesed oskavad hinnata vaikimise
üllast väärtust ja palju nad nooremaile pole jutustanud ees-
tiaegse seminaripere esimestest sammudest õpilasisetegevuse
alal. Pole keegi sõandanud teha ülevaatlikku kokkuvõtetki
tolle ajastu pulbitsemistest. Vaid üksikud helgemad pildid
ja tähtsamad üritused on kandunud seminari viimaste aastate

tegelas põlveni. Neist selgub aga seda kujukamalt, et seminariperegi ei jäänud külmaks tolleaegsete noorte tööle, olgu see kodumaakonnas või haaraku üleriigilisi dimensioonegi.

Säältpääle aga tihenevad mälestused.

Kandus siiaagi iseseisvate õpilaste ringide a j a s t u . Üpilasing oli aktiivne keskus, kuhu koondusid aktiivsed noored. Sääraseid ringe oli seminaris võrdlemisi palju. Kuid ei saa öelda, et aktiivseid noori olnuks seminariperes palju: nende kontingent oli võrdlemisi väike, kuid selle eest seesugused noored, nagu seltskonnategelased kunagi, otsisid tööd kahest, kolmest, rohkemastki ringist. Passiivne element on ju nagu pisilane, mis oskab tungida sisse kõikjale, igatahes samas ulatuses või rohkemaltki kui aktiivne, elav, põlev osa noortest. Võidakse küll väita, et õpilasliikumisele neutraalsed kaasnoored olid paremad õpilased, saavutasid õppetöös paremaid hinnanguid, vastasid rohkem tulevase elukutse kandjate jaoks püstitatud moraalseile ja teistele nõuetele. Võib-olla oli see nii siis, kuid oma kutsealal on enamik neist jäänud (võib olla, et ma eksin!) sama innutuks, sama tuletuks, nagu seminarirada sammudes, kuna teised, kes tol ajal pillasid energiareserve kümnesse tuulde, igasse ringi, igasse algatusse, sageli asjatultki, need rühivad enamikus edasi hiljemgi ja neil nagu piisab rohkem julgust vaadata otse näkku päris kibedatele eluraskustele.

Muidugi võib tuua ka vastupidiseid näiteid.

4.

Peale õpilasringide oli suur osa õpilaskonna vaimse palge, vähemalt selle vitaalsema, rahutuma, alatiotsiskleva osa maailmavaatelises kujundamises täita teistelgi koondistel, kes ei evinud ega tunnustanud kindlapiirsemat rakingut, kes ei sallinud koondumist v o r m i järgi, küll vaid elava ja keskenduva h u v i j a m ó t t e alusel. Siia kuulusid mitmesugused koondised, milliste tüüp-nimetuseks tarvitati meelsasti mõistet "r ü h m". Joonistamisrühm oli neist väljapaistvaim. See huvigrupp, kelle algmed ulatuvad tagasi ees-tiaegse seminari algpäevini, jättis jälgi hilisematesse len-dudessegi, kuigi see ühendus oli hiljem peaaegu minetanud endise vaimu ja asendunud mitte enam niivõrd hingestatud ot-sijate, kuivõrd võib-olla kutseliste "sehkendajate" grupiga. Hingestajaiks olid neis rühmades peamiselt õppejõud, kes ise tundsid end noortena. Kadusid säärased, siis aeglustus ka rühmanoorde ühise koostöö pluss.

Selliseid koondisi oli teisigi. Oli neidki, kus süveneti poliitiliste küsimuste analüüsimisse. Tehti isegi oma väike-sed parteid, vaieldi, vihastuti, lepiti ja oldi jälle kamraadid.

5.

Kolmandaks ning lõppeks hingestab seminaripere isetege-vuslikke otsinguid eksperimendi teostamine, mis tahab olla nii mõneski mõttes ainulaadne kogu Eesti õpilaskonna senises ajaloos. See moodustab õ p i l a s o m a h a l d u s e a j a s t u, millele tegi aga paratamatu lõpu seminari sul-gemine. Õpilasomahalduse idee tõhusamaid realiseerimiskatseid oli seminaris veel õieti kaks. Juba 1925.a. kevadel loodi

õpilasperet keskendav organ õpilasesinduse näol, kuhu kuulus direktor ja igast seminari klassist üks esindaja. Selle peamine siht oli kontakti hoidmine seminari juhtkonna ja õpilaskonna vahel ning mitmesuguste üldisema iseloomuga ühisürituste sooritamine, nagu ajakirja "TARI" väljaandmine, lugemislaua korraldamine jne. Püsivamat iseloomu aga see algatus ei omandanud, kuna ta sihid ja alused ei vastanud suurelt osalt vaimule, mis hingestas seminariperet, eriti selle aktiivsemat osa. Ja nii vaibuski selle katse edasiarendamine püsivamaks, mitmepalgsemaks institutsiooniks.

Uuesti realiseerub omahalduse printsiip 1928.a. kevadmestril, kus otsustatakse luua kogu seminariperet hõlmav omahaldusühik k o o l k o n n a nimetuse all, mis ilmesti oli kantud Saksa eriti noorsooideoloogi dr. G. Wynekeni poolt propageeritud "Schulgemeinde" sihtmõtteist. Kuid ranking kujundati omapäraselt, erinevalt teistes õpilaskondades rakendatud alustest. See tahtis mõnel määral imiteerida riiklikkude võimuorganite hierarhilist astmestikku. Pädevuselt aga kujunes halduslik keskvoim märksa suuremaks, kui kõik senised katsed seminaris ja mujalgi. Tsentraliseeriti majandusala, võeti üle seniste ringide varandused, moodustades neist õpilaskonna ühisvara jne. Ka üleseminariliste ühisürituste teostamine jäi koolkonna ülesandeks. Organiks oli õpilasvanem, koolkonna juhatuse, koolkonna esindus ja kõrgema instantsina - õpilaspere üldkoosolek, kus toimus peale muu ka õpilasvanema ja juhatuse valimine.

6.

Ja sinna paika too areng jäigi. Saabus õppeasutise lõpp. Õpilaspere siirdus uude olustikku, uude töökspidamiste valdkonda. See isetegevus ja vaim, mis kandis ja hingestas Rakvere seminarlasi, jäi sinnapaike ja elab veel vaid mälestustes. Mälestustes, mis ruttu tuhmuvad, kui neid ei jäädvustata. Nagu raudki roostetab, kui teda ei kaitsta niiskuse eest.

"Tarmo" nr. 5 1937

RAKVERE ÕPETAJATE SEMINARI MALLA AJAJÄRGULT

T. Takjas

1920.a. märtsis alustati õppetööd end. Malla mõisa harrastemajas. Kolimine oli võtnud aega tolleaegsete võimaluste juures. Kooli inventar, kui ka õpilaste voodid (isiklikud), ning muud esemed ja pakid veeti Kunda raudteel ja Kundast hobusega Malla. Õppetöö toimus Mallas kooliaasta lõpuni kaunis pingeliselt, kuna püüti kadunud aega võimalikult paremini tasa teha.

Pääle klassiruumide ja kooli jaoks vajalike ruumide olid õpilased kõik paigutatud internaatide oma isiklike voodide ja muu tarvismineva vähese inventariga.

Toitlustamine organiseeriti ühiselt. Produkte toodi õpilaste poolt kodunt kaasa ja puudujääv osa osteti kohapealt, ning tasuti rahaga õpilastelt.

Leiba küpsetati keldrikorrusel asuvas suures leivaahjus mitu korda nädalas, kusjuures õpilased olid järjekorras leivategemisel abiks, nii poisid, kui ka tüdrukud.

Kartuleid osteti otse põllult kuhja kaupa, ning veeti kooli hobusega kohale, laoruumi. Õpilased olid põllul kartuleid valimas ja vedamas. Piima saadi lähikonna majandest, ning siin olid õpilased jälle abiks. Üldse - õpilased olid toitlustamise korraldamisel alati abiks.

Õpilaste isetegevus toimus laupäevaõhtuti. Naisõpilaste seas oli võrdlemisi häid lauljaid (Hella Nõmtak-Clanmann; Müllerbeck jt.), kes ka siis laule esitasid. Laulu- ja muu-

sikaõpetaja C. Kreek püüdis isetegevust igati propageerida ning oli laulude õpetamisel mehiselt kaasa aitamas.

Õppeekskursioone oli võimalik ümbruskonnas hea eduga korraldada - looduse, pinnavormide, mereranna, tööstuse, pankranniku, Toolse ümbruse ja varemete jne. vaatlemisel-tundmaõppimisel. Seda tehti hoolega.

Õpilane Artur Koort organiseeris väikese puhkpillide orkestri. Pillid olid laenatud Rakvere Tuletõrje Uhingult. Suurt see ei jõudnud just korda saata, kuid mõned tükid ikka mängiti ära küll.

Et õpilased olid peale õppetöö rakendatud ka toitlustamise ja korrapidamise alal, siis ei olnud nende elu kerge. Aga see Malla ajajärk tehti läbi edukalt ja oli nagu esimeseks õppetunniks tulevase õpetaja ettevalmistamisel ka majanduslikul alal.

Seminari elu Mallas on eredalt meelde jäänud.

1971.

ÕPILASTE ISETEGEVUSEST KAHEKÜMNENDATE AASTATE ALGUL

T. Takjas

Seminari õpilaspere võttis kahekümnendate aastate algul energiliselt osa isetegevuslikest üritustest. Õpilasorganisatsioonide poolt olid valitud iga-aastased esindajad Eesti Koolinoorsoo Keskliitu, kes võtsid osa Keskliidu koosolekustest Tallinnas või Tartus. Enamasti toimusid need talvisel koolivaheajal. On jäänud meelde, et üks valitud esindajaist oli Villem Hübner (Hallamaa).

Koolis korraldati koosolekuid, kus kanti ette referaate ja võeti siis elavalt sõna vaidluse korras. Selle poolest paistsid eriti silma III lennu noormehed. Üks sagedastest kõnelejatest oli Karl Blum (Laidmaa). Tema ettekannetele vaieldi elavalt vastu, sest sageli ei olnud nõus tema esitatud väidetega. Teistest sõnavõtjatest paistsid silma Juhhan Hammer (Saare), Villem Hübner (Hallamaa) jt. Tihti olid vaidlused nii ägedad, et koosolekut jätkati järgmisel päeval.

Minu klassi poistest olid innukamad isetegevuslased Karl Viilip ja Erik Strauss (Soider). Nad olid innukad loodusteadlased naturalistide ringis ja neil oli bioloogiaõpetaja luba vabal ajal loodusloo kabinetis töötamiseks, mida igale õpilasele ei lubatud.

Üksikasju nendest õpilaskoosolekutest ei ole meelde jäänud, ega saa selletõttu nimetada ka teemasid, mille ümber käisid vaidlused. Samuti pole nende koosolekute kohta säilinud mingeid märkmeid, ja vaevalt neid tehtigi. Kuid huvita-

vad nad olid ja näitasid seda vaimset pinget, millega olid laetud tolleaegsed seminaristid.

Kuid isetegevus ei piirdunud ainult ettekande koosolekuga. See haaras muusikat, näitekunsti, isetegevuslikku kujutavat kunsti jne.

Meelde on jäänud Artur Koorti poolt organiseeritud isetegevuslik segakoor, milline esines mitmetel koolipidudel (koori nimetati "Koorti kooriks").

Innukamaid kujutava kunsti viljelejaid kunstiringis õp. Ed. Ole juhatusel olid V. Turp, L. Lätt, F. Vollmüller (Palmar) jpt.

1971.

ÜLDÕPETUS RAKVERE ÕPETAJATE SEMINARI

HARJUTUSKOO LIS

A. Nurk

Kodanliku Eesti kooli organiseerimisperioodil püüdsid mitmed eesrindlikud koolitegelased õppe- ja kasvatustöösse tuua reformpedagoogika mõjul Lääne-Euroopas tol ajal juba üldiselt levinud kooliuuendusiideid, esijoones töökooli põhimõtteid ja sellega seotud uusi töövorme, nende hulgas eelkõige üldõpetust, mis selleks ajaks Saksa ja Austria koolides oli leidnud laialdast tunnustust ja edukat rakendamist.

Uheks kodanliku Eesti kooliks, kus algusest peale püüti rakendada Lääne-Euroopas levinud uuemaid, õpetuslikke ja kasvatuslikke põhimõtteid, oli 1919.aastal taasavatud Rakvere Õpetajate Seminar ja selle juurde kuuluv harjutuskool.

Kujukalt avaldusid need põhimõtted seminari direktori V. Raami poolt õppenõukogus 4.veebruaril 1920.a. peetud ettekandes, kus ta kutsus õpetajaid üles seminari õppe- ja kasvatustöös rakendama töökooli ideid.¹

Kavatsetavad uuendused seminaris haarasid ka harjutuskooli. Kuna harjutuskool seminari praktikabaasina evis ülesandeid ka uute õppemeetodite ja töövormide katsetamisel ning populariseerimisel, siis püüti harjutuskoolis algusest peale rõhutada uusi töövorme, neid praktiliselt seminari prakti-

¹ Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (RAKA) f.2108, nim.I s.ü.2
1. 15

kantidele tutvustada ja viimaseid uutes töövõtetes harjutada.

Rakvere Opetajate Seminari Harjutuskool sai varakult tuntuks üldõpetuse katsetajana Eestis. Algatajateks olid seminari direktor V. Raam ja harjutuskooli tolleaegne juhataja ning I.klassi õpetaja H. Turp. - Seminari õppenõukogu koosolekul 3.septembril 1920.a. soovitas V. Raam harjutuskoolis tööd nii jaotada, et esimesel õppeaastal kõik tunnid ühe õpetaja käes oleksid. See võimaldaks õppetöö sidumist asjaõpetuse seisukohalt.²

Veelgi ulatuslikumalt soovitas teisi õppeaineid koduloo- ga siduda H. Turp, kes harjutuskooli õppenõukogu koosolekul 3.novembril samal aastal töökavade arutamisel ütles: "Tarvis võimalikult ühtlustada õppeainete käsitlemist kolmel esimesel õppeaastal, nagu seda nõuab uuem pedagoogika."³

1920/21. õppeaastal ühtlustatigi töö I.klassis, kus õpetas H. Turp. Üldõpetuse nimetust veel ei kasutatud, vaid nimetati kogu õppetööd kodulooks, kuigi sisuliselt oli tegemist üldõpetusega.

Üldõpetuse sisseviimine harjutuskooli nooremale astmele toimus järgmistel õppeaastatel järk-järgult. - 1921/28.õppeaastal koondati 2.klassis rida õppeaineid koduloo ümber (eesti keel, matemaatika, laulmine - õp. H.Turp), 3.klassis (õp. J.Parinbak) jäi emakeel lähedasse ühendusse kodulooga, kuid ei olnud viimasest täiesti sõltuv.

² Sealsamas, s.-ü. 571, l. 4

³ Sealsamas, s.-ü. 563, l. 2

Suurema hoo ja tihedama sisu omandas üldõpetus J.Parinbaki (Parijõe) asumisega harjutuskooli juhataja kohale 1923.aastal. Andeka pedagoogina ja julge katsetajana aetas ta algastmel suuri lootusi üldõpetusele laste üldisel arendamisel ja kõlbelisel kasvatamisel.

1923./24. õppeaastast alates toimus õppetöö I. ja 2. klassis juba täiesti üldõpetusena, kusjuures kasutati ka üldõpetuse nimetust. Üldõpetuse tervikusse haarati enamik õppeaineid, välja arvatud õppeained, mida antud klassi õpetaja ei olnud võimeline õpetama (sageli laulmine ja võimlemine.)

Ka järgmistel aastatel jätkus I. ja 2.klassis töö üldõpetusena, 3.klassis seoti kodulooga aga emakeel ja mõni muugi õppeaine, mille õpetamiseks klassi õpetajal oli eeldusi. Selletõttu ei saa 3.klassis kõnelda pidevast üldõpetusest, vaid üldõpetuse põhimõtte rakendamisest vastavalt võimalustele.⁴

Üldõpetuse teostamisel toetuti esijoones kirjandusele, milles valgustati üldõpetuse olukorda Saksa ja Austria koolides. Selle tõttu kandis töö esimestel aastatel katselist iseloomu, milles tihtigi esines ebaselgust. Kuid ajajooksul omandati kogemusi tegelikust tööst, samuti uusi teadmisi vastavast kirjandusest, mis üldõpetuslikku tööd aitas edasi viia. Uute teede otsimine üldõpetuse otstarbekohasel korraldamisel jäi J.Parinbaki ja tema lähemate kaastööliste (M. Brandt, M.Tamm jt.) pedagoogilise tegevuse keskpunkti kogu

⁴ Sealsamas, s.ü. 571, l. 6,8, 10, 11

nende töötamise kestel harjutuskoolis.

Üldõpetus seminari harjutuskoolis pakkus algusest peale suurt huvi paljudele õpetajatele, kes sellega kohapeal tutvumas käisid. Üldõpetuse idee viisid kaasa ka paljud seminari lõpetajad, kes seda noorte õpetajatena oma töökohtadel püüdsid ellu rakendada. 6.novembril 1924.a. iseloomustas J. Parinbak õppenõukogus kooli külastanud isikute arvamusi üldõpetusest järgmiselt: "... siin olevat töö korraldatud metoodiliselt huvitavalt ja süstemaatiliselt, mõnedki võtted olevat neile uued ja vaatamise väärilised."⁵

Eesti õpetajaskond ja laialdane üldsus said üldõpetusliku töökorraldusega seminari harjutuskoolis tuttavaks Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel Tallinnas 1928.a. ilmunud J.Parinbak, M. Brandt ja Th.Brandt "Üldõpetus Rakvere Õpetajateseminari harjutuskoolis" kaudu.

Kahekümnendate aastate keskpaiku hakkas üldõpetus levima ka teiste seminaride harjutuskoolides, paljudes linna- ja maakoolides. Selleks mõjusid kaasa esijoones Joh. Käisi ja teiste kooliuuenduslaste vastavasisulised artiklid ajakirjas "Kasvatus" ja mujal. Suurt mõju üldõpetuse levikule avaldas ka vastava väliskirjandusega tutvumine ja mitmete meie koolitegelaste (teiste hulgas ka J.Parinbaki) õppereisid Saksa, Austria ja teiste maade koolidesse. Välismaa kogemusi ei võetud üle terves ulatuses, vaid rakendati esijoones seda, mis meie oludes tundus vastuvõetavaks.

⁵ Sealsamas, l. 44

tavana, muidu aga käidi oma rada.

Rakvere seminari harjutuskoolis võeti õppetöö keskuseks üldõpetuse korraldamisel kodulooline vaateõpetus (kodulugu), nagu mujalgi, kus algklasside töö korraldati üldõpetusena. Koduloolise teema piires leidsid rakendamist võimalikult kõik antud klassis ette nähtud õppeained, mis töö muutiski üldõpetuseks. Kui töö käigus selgus, et mõni töövõte või oskus vajab eriti harjutamist, siis seda tehtigi ja tund kandis tavalise ainetunni iseloomu. Sedasama tehti ka siis, kui eriaine ei leidnud loomulikku seost üldõpetuse teemaga.⁶

Kuna kooli astusid keskmiselt kaheksaastased lapsed, seega tunduvad vanemad kui Saksa ja Austria koolides, siis ei olnud juhuslikul õpetusel harjutuskoolis paika. Teatud määral kandis üldõpetus juhuslikku ilmet ainult esimese õppeaasta esimestel nädalatel. Alates teisest õppekuust hakkas töö koondama kindlate teemade ümber. Selles võidi teha erandeid ja teemasid ümber paigutada, kui õpilaste töö huvi seda tingis. J. Parinbak toob selle kohta järgmise näite: seoses tuule tegevusega kavandati õppekäik tuuleveskisse, tee peal aga nähti viljapeksmist, mis tingis teema muutmise. - Tehti õppekäik tallu, tutvuti viljapeksmisega, tuulamise ja terade aita panemisega. Veskisse aga mindi järgmisel korral.

Kuigi J. Parinbak rõhutas laste tööhuvi arvestamist teemade valikul, toetudes põhimõttele: lähutada lapsest, ei leidnud see tegelikkuses ulatuslikumat rakendamist, sest

⁶ J. Parinbak jt. Üldõpetus... lk.39

õpetajad, tundes õpilaste huvi, arvestasid seda juba töö-
plaanide koostamisel.

Õppetöö korraldamine üldõpetusena nõudis õpetajalt suurt
hoolt ja head ettevalmistust. Kuna üldõpetuse aluseks oli
kodulooline vaateõpetus - õpilase kodu ja lähem ümbrus, siis
ei saanud kõikidel koolidel olla ü h i s t töökaava, vaid
selle pidi iga kool välja töötama kohalike olude kohaselt,
arvestades seejuures ametlikes õppekavades näidatud õppe-
töö sihte ja ülesandeid ning programmilist materjali.

Et Rakvere seminar asus väikelinna äärel - ühel pool
mets, viljapõllud ja talud, teisel pool kasvav väikelinn,
siis oli koduloo õpetamine kõige tihedamas ühenduses ühelt
poolt maa ja loodusega, teiselt poolt väikelinna kultuuriga.

Kõigepealt oli vaja õpetajal läbi uurida kodukoht kodu-
loolise aine seisukohalt, välja töötada teemad ja alateemad.
Iga üksik teema pidi olema enam-vähem täpselt määritletud,
ette nähtud seos teiste ainetega, oskuste ja vilumuste hulk,
mis teema käsitlemise käigus oli vaja õpilastele anda. See-
juures pidi töökaava jääma küllaltki paendlikuks, et seda
vajaduse korral muuta.

Töökaava koostamist hõlbustas asjaolu, et koolil olid
koostatud kodukoha kirjeldused, kus leidsid andmed kodu-
koha looduse, kultuuri- ja majanduselu, mineviku jne. koh-
ta. Suurt abi pakkus õpetajatele töökaava koostamisel kooli
lähema ümbruse kaart. Niisuguseid kodukoha kirjeldusi soo-
vitas J. Parinbak koostada ka teiste paikkondade õpetajatele,
vajaduse korral selleks isekeskis liituda, nagu tegid seda
paljud Austria eripiirkondade õpetajad.⁷

⁷ J. Parinbak jt. Üldõpetus..., lk. 194

Üldõpetuse aluseks oli klassi aasta-tööplaan, mis koosnes aineala üldteemadest. Viimased jagunesid omakorda alateemadeks (teemadeks). Näiteks jagunes üldteema "Sügis" järgmisteks teemadeks: sügise tundemärgid; sügis kooliaias; metsas, põllul; ilmade muutumine; rändlindude minek; sügisesed tööd aias ja põllul.

Üldteema käsitus kestis tavaliselt mitu nädalat, teema käsitus - paar päeva.

Teemade planeerimisel arvestati kindlalt aastaaegade põhimõtet. Sügisel ja kevadel käsitleti loodusega seotud, talvel - ühiskondliku elu nähtustega seotud teemasid.

Täpsemat ja põhjalikumat ettevalmistust nõudis õpetajalt üksik teema. Siin tuli arvestada teema õpetuslikke ja kasvatuslikke eesmärke, oskuste ja vilumuste kujundamist jne. Õpetaja pidi iga teema puhul endale selgeks tegema, mida antud teema piires pakkuda, missugust osa esile tõsta. Teema piires tuli täpselt ette näha töö käik: kuidas tutvuda vaadeldava asja või nähtusega - vaatlus klassis, õppekäigud, ülesanded üksikutele õpilastele või rühmadele, mida lugeda täienduseks, kuidas selgitada küsimust arvuliselt, missuguseid väljendusviise kasutada jne. Eriainete, nagu lugemise, keeleõpetuse, arvutamise jne. planeerimisel tuli arvestada nende õppeainete metoodikat, samuti oskuste ja vilumuste harjutamist. - "Kui oskused asjaõpetusega ühtlasi ei arene, kujuneb töö ühekülgselt ja pealiskaudselt. Õpilased ei saa siis asja sügavamalt uurida, kui seda ei võimalda lugemistehnika või arvutamisoskus"... "Sellepärast tuleb oskuste arendamisele ühes üldise tööga juhtida tõsiselt

tähelepanu, ja selles ei tule meie arvates sugugi näha üldõpetuse põhimõtte vastu eksimist, kui oskusi harjutatakse ka asjaõpetusliku teema kõrval..." kirjutab J. Parinbak ja lisab "Ei tuleks üldõpetust võtta nii kitsalt, et eriained vaid niipalju vaja, kui võrd seda nõuab asjaõpetuslik teema."⁸

Töö planeerimisel Rakvere seminari harjutuskoolis arvestati ka iseseisvaid teemasid lugemise, keeleõpetuse ja arvutamise alalt, mis ei kuulunud üldõpetuse tervikusse, vaid esinesid aeg-ajalt iseseisvalt üldõpetuse teemade vahel. J. Parinbak kirjutab: "Ühtsust ja keskustust üldõpetuses ei saavutata mitte asjade üksteise lähedale toomisega väliselt, vaid selle sügava sisemise huviga, mis kannab tööd asjaõpetusliku teema käsitlemisel ja sellest tekkivad üksikute küsimuste lahendamisel. Sellepärast peab ka üksiku teema kava olema küllalt paindub, et võiks õpilaste huvide kohaselt aega pühendada niihästi teema asjalikule küljele kui ka oskuste omandamisele, tööst tekkinud uutele küsimustele ja lapse vabale loomingule."⁹

Nagu eeltoodust järeldub, esines didaktilise tervikuna üldõpetuses teema koduloolise vasteõpetuse alalt. Selles leidsid käsitlemist järgmised töömomendid: sissejuhatuse, vaatlus, läbitöötamine ja väljendus.

Sissejuhatuse ülesandeks oli teema teatamine, õpilaste huvi koondamine uuele asialale, vastava meeleolu loomine, mõnikord ka tööviisi määramine.

⁸ Sealsamas, lk. 196-197

⁹ Sealsamas.

Sissejuhatuse uuele teemale toimus teema nimetamisega. Meeleolu loomiseks ja ootepinevuse tekitamiseks kasutati mitmesuguseid metoodilisi töövõtteid:

1. mõistatuse või vanasõna esitamist,
2. asja, olendit või nähtust iseloomustavate omaduste loetlemist,
3. jutustuse või luuletuse ettekandmist jne.

Sissejuhatuse puhul rõhutati selle lühidust, asjalikkust ja hoogsust. Hoiduti šabloonist. Kui uus teema kasvas välja eelmisest, jäeti sissejuhatuse ära ning piirlduti ainult teema nimetamisega ja töö sihi kindlaksmääramisega.

Uue teemaga tutvumisel lähtuti õpilaste eneste senistest kogemustest ja tähelepanekutest. Lapse lähemas ümbruses on palju asju, mida ta igapäev näeb ja hästi tunneb. Neid eraldi enam ei vaadeldud, kuid kasutati ära õppetöös. Kuid lastel on ka palju tähelepanekuid oma ümbrusest, mis ei ole täpsed. Neid vaadeldi lähemalt - süvendatult ja kavakindlalt, et teritada laste meeli. J. Parinbak kirjutab selle kohta: "Kool peab õpilasi eeskätt õpetama õigesti vaatlema, sellega tema meeli teritama ja juhtima iseseisvale täpsele välisilma tunnetamisele."¹⁰

Rakvere seminari harjutuskoolis kasutati järgmisi vaatlusvorme:

1. vaatlust klassis,
2. vaatlust õppekäikudel,
3. iseseisvat vaatlust.

¹⁰ Sealsamas, lk. 43

Objekte, mida oli võimalik tuua klassi (tarbeesemed, väiksemad koduloomad ja linnud võrkpuuris jne.) vaadeldi klassis. Heameelega töid ka õpilased ise esemeid ja asju kooli kaasa vaatlemiseks. Konna ja libliku arenemiskäiku, samuti taimede idanemist ja kasvamist jälgiti pikema aja jooksul klassis.

Vaatluse kohta kirjutab J. Parinbak: "Kõik vaadeldavad asjad peavad olema õpilastele vahetult kättesaadavad, ei saa kuidagi leppida sellega, et õpetaja asju ainult näitab. Õpilased tahavad asju ise vaadelda, katsuda, nendega tegutseda. Laps tahab tingimata ise katsuda, kui pehme on kassi käpp, näha kuidas kass umbusklikuks minnes küüned välja sirutab ja silmad pilukile ajab... Ta tahab kooliajast kaasa toodud lille nuusutada, porgandit ja kaalikat maitsta "... Vaatlusel maksab üldtunnustatud põhimõte - ära näita õpilasele midagi, mis ta ise võib näha."¹¹

Väga tähtis osa oli üldõpetuses õppekäikudel. Enamik teise ja kolmanda klassi teemasid olid kättesaadavad õppekäikude kaudu. Loodusega seotud nähtusi vaadeldi loomulikus olukorras. J. Parinbak iseloomustab vaatlusi looduses järgmiselt: "Kogu looduse ja elu suur pildiraamat peab olema õpilastele avatud. Me vaatleme ja imetleme metsas hiigelmände ja vanu tammesid, kuulame lindude laulu ja jälgime liblikate lendu, oja ja tiigi ääres vaatleme vee-elu, -loomi ja -taimi, käime paemurrul, lubjaahjul, talus viljapeksmist vaatamas ja veskis."¹²

¹¹ Sealsamas

¹² Sealsamas, lk. 44

Õppekäikude eelis seisis selles, et nende kaudu saadi palju paremaid tulemusi kui mitmetunnise kõnelemise ja selletamisega klassis. Pealegi olid õpilased vahetult ja mitmekülgsest haaratud tegevusest ning rakendatud kõik nende meeled.

Õppekäigud moodustasid orgaanilise osa kogu õppetööst, sellepärast oli loomulik, et õpetaja lapsed alati välja viis kui töö seda nõudis.

Kuna üldõpetuse aine oli tööplaanis jaotatud aastaegade järgi, siis korraldati loodusloolisi ja geograafilisi õppekäike peamiselt sügisel ja kevadel, ühiskondliku elu nähtusi aga jälgiti talvel (kauplus, postkontor, tehas jne.)

Vaatluse teostamisel õppekäigul seati esikohale õpilaste isetegevus. Vaatlusel tekkinud küsimustele püüti leida vastus ühiselt õpetaja kaasabil. Vajaduse korral andsid selletusi ja vastasid küsimustele kohapealsed töötajad. Mõnikord lülituti ka ise lühikeseks ajaks tööprotsessi.

Vaatlustöö kestvus õppekäikudel oli mitmesugune, olene- des õpilaste arenemistasemest ja vaadeldava nähtuse ulatusest. Esimese ja teises klassis ulatus see 30 minutini, kolmandas klassis kuni pooleteise tunnini.

Peale ühiste vaatluste õppekäikudel anti õpilastele ka iseseisvaid vaatlusülesandeid, millel oli suur tähtsus õpilaste iseseisvuse kasvatamisel. Need vaatlused olid õpilastele jõukohased ja võimalikult konkreetseid.

Niisugusteks vaatlusülesanneteks olid lindude vaatlemine, ilmastiku vaatlused, lehtede langemine, rändlindude tulek ja minek, vanad mälestusmärgid, kodused esemed ja toimetu-

sed jne. Samuti kogusid õpilased mitmesuguseid suulisi andmeid ja mälestusi vanematelt, kodustelt ja tuttavatelt möödunud aegade ja elunähtuste kohta.

Vaatlusmaterjali läbitöötamine, teadmiste kinnistamine ja muljete väljendamine moodustasid üldõpetuse kõige raskema osa. Siin leidsid rakendamist kõik ained ja oskused, millega liitusid harjutused ja vilumuste kujundamine.

Töö klassis algas harilikult õppevestlusega, kus õpilased avaldasid oma muljeid ja tähelepanekuid. Sellele pühendati õppekäigule järgnev tund või järgmise päeva esimene tund (kui õppekäik lõppes eelmise päeva viimase tunniga). Vabas vestluses andsid õpilased edasi oma muljeid ja elasid õppekäigul nähtu veel kord läbi. Tavaliselt ei esitanud õpetaja küsimusi, vaid juhtis kõnelust nn. juhtlausete abil. Algul olid kõnelused tihtigi hüplevad ja laiali valguvad, kuid liikusid konkreetsete asjade vallas. Räägiti sellest, mis keegi oli näinud või kuulnud. Oldi hingega asja juures, sest see, millest kõneldi, oli tõeline elu, mis klassituppa toodi.

Vabadelt kõnelustelt hakkasid huvid koonduma teatud küsimuste ümber. Nendesse taheti tungida sügavamalt. Kerkisid küsimused: miks? ja kuidas? Vastamisel rakendati senised teadmised ja oskused ning otsiti täiendavaid teadmisi. Tekkis vajadus lugemiseks, kirjutamiseks, arvutamiseks. Nii leidsid iga asjaõpetusliku teema juures rakendamist üksikud õppeained. Kui näiteks selgus, et õpilastel ei ole matemaatilisi teadmisi ja oskusi nii palju kui küsimuse lahendamine nõudis, andis see põhjuse nende teadmiste laiendamiseks ja süvenda-

miseks. Nii andsid elulised ülesanded sihi eriainetete õppimiseks.¹³

Laste keeleline väljendusoskus sai üldõpetuslikust teemast rikkalikku materjali. Näiteks õppekäigul turbarappa omandati niisugused uued mõisted, nagu laugas, soomaastik, kidur taimestik, sootuluke (virvatuli) jne.

Lugemismaterjal täiendas teemat omalt poolt. Ei olnud tähtis, et lugemispala alati just seda kinnitas, millest koduloolise teema puhul kõneldi või õppekäigul tähele pandi. Lugemispala võis olla kaudselt seotud teemaga, või viia selle juurde teisest aspektist.

Keeleõpetuseks saadi ainet elava keele vaatlemisest, õppekäikudel saadud kõnekäändudest või sõnavormidest. Nende põhjal loodi asjaõpetuslikust aineist kirjalikud harjutused, väikesed kollektiivsed kirjandid või jutustused, mis olid aluseks õigekeelsuse õppimisel.

Üldõpetusliku teema läbitöötamisel saadud muljed ja elamused leidsid väljenduse laulus, mängus, joonistamises ja käelises tegevuses.

Laulu ja mängu ühendamisel asjaõpetusliku teemaga ei nõutud neilt alati sama teema sisu. Valitud laul ja mäng võis olla teemale lähedane, mis aitas seda muuta elamuslikuks ja lastele lähedaseks. I. ja 2. klassis seoti laul ja mäng tihti oskuslikult laulumänguks, kus leidis väljenduse nii lapse muusikaline kui ka kehaline arendamine.

Kõige kergem oli koduloolise teemaga ühendada mitmesugust

¹³ Sealsamas, lk. 52

käelist tegevust - joonistamist, voolimist, paberilõikamist, voltimist, sepitsemist jne.

Oskuste harjutamisele ja vilumuste kujundamisele asuti siis, kui asjaõpetusliku probleemi lahendamisel tekkis selleks vajadus, muidu olid kõik ained koduloolise teemaga tihedalt seotud.

Kogemused näitasid, et üldõpetust, eriti teisel ja kolmandal õppeaastal ei saa võtta nii kitsalt, et eriained täielikult sulaksid kokku vaateõpetusliku teemaga. Neid seoti ainult sel määral, kui võrd seda nõudis käsitletav teema. Mitmed oskused, nagu lugemistehnika harjutamine, kirjutamine ja arvutamine nõudsid pikemat ja kavakindlamat tööd. Nendel tuli sellepärast pikemalt peatuda, kui asjaõpetuslik teema seda nõudis. Neid tuli eraldi harjutada. Nende harjutuste aine oli võimalikult asjaõpetusega seotud, kuid ei olnud enam kantud probleemi lahendamise huvist.

Nii kandis mõnigi tund eriaine tunni ilmet. Mõni eriaine eraldus teatud ajaks asjaõpetusest ja käis viimasega paralleelset rada, hiljem aga liitus jälle üldise tööga. Selles ei esinenud üldõpetuse põhimõtte rikkumist. Algklasside töö pidi olema sel määral paindlik, et kõik õppeained võiksid areneda nii ühiselt kui ka omaette. Kogemused näitasid, et eriainete kavakindlale harjutamisele kulus 30-40% tööajast.¹⁴

Õppetöö organisatsioonilt sarnanes üldõpetuslik töökorraldus Rakvere seminari harjutuskoolis Austria koolides praktiseeritavale töökorraldusele. Üldõpetuse üksikud töö-

¹⁴ Sealsamas, lk. 53-54.

momendid langesid kindlalt õppetunni piiridesse. Õppekäik või vaatlus ja sellele järgnev vestlus toimusid tavaliselt koduloole määratud tundidel, millele järgnesid lugemine, keeleõpetus, arvutamine ja väljenduslikud ained, nagu laulmine, joonistamine ja tööõpetus. Õppeainete järjekorra määras õpilaste tööhuvi või teema metoodiline järjekord. Kui õpilaste tööhuvi või teema metoodiline käsitus nõudis, võis vaatlusele ja vestlusele otsekohe järgneda joonistamine või laulmine, mille järele asuti alles lugema, kirjutama või arvutama. Tavaliselt jätkus teema käsitlemine ka järgmisel päeval, millal peaaegu asetati oskuste ja vilumuste harjutamisele.

Kui teema käsitus nõudis, ei peetud rangelt kinni õppetunni piiridest (muidugi ainult klassiõpetaja poolt antavate tundide ulatuses), vaid vahetunniks töö ainult katkestati, et seda järgmisel tunnil samast kohast jätkata.

Üldõpetust kolmel nooremal õppeaastal õpetasid klassiõpetajad, kes andsid kõiki õppeaineid tavaliselt peale laulmise ja võimlemise, mida õpetasid vastava eriala õpetajad - . Selle juures aga ei langenud need õppeained välja üldõpetuse tervikust. Nende ainete õpetajad töötasid tihedas kontaktis klassi põhiõpetajaga ja püüdsid oma tööd võimaluse piires siduda käsitletava teemaga.⁺)

Aastate jooksul kujunes üldõpetus Rakvere seminari harjutuskoolis kindlaks töösüsteemiks, millega käisid tutvumas paljud õpetajad nii kodumaalt kui ka Soomest. Seminari lõpe-

⁺) Autori isiklikud tähelepanekud.

tanud noored õpetajad, kes üldõpetusega tutvusid pedagoogilise praktika käigus, kandsid selle idee oma töökohtadesse ja rakendasid seda võimaluse piires.

Rakvere seminari harjutuskooli kogemused üldõpetuse teostamisel võeti kokku 1928.aastal ilmunud raamatus "Üldõpetus Rakvere õpetajateseminari harjutuskoolis."

Kahjuks ei saanud Rakvere seminari harjutuskool edukalt alanud tööd üldõpetuse teostamisel kaua jätkata. Kodanluse reaktsioonilise hariduspoliitika tulemusena likvideeriti 1932.a. seminar ja selle juurde kuuluv harjutuskool, ajal millal üldõpetus Eesti koolides alles hakkas hoogu võtma. Töö Rakveres katkes. Seda jätkasid suurte kogemustega õpetajad üldõpetuse alal M. Brandt ja M. Tamm Tartu Pedagoogiumi algkoolis.

1968.

VOLDEMAR RAAM

M. Jõgi

Voldemar Raam sai tuntuks Rakvere Õpetajate Seminari direktorina, kus ta andis oma pedagoogilise loomingu parima. Seminaride direktorid kujundasid oma õppeasutuste tööstiili, eetilise ja maailmavaatelise palge, mida noored õpetajad koolitöösse edasi viisid.

Paraku ei jäädvustanud V. Raam oma teoreetilisi seisukohti kirjalikult, vaid kõik tema aated on kätketud tema õpilastesse. Seetõttu on ka käesoleva töö põhimaterjaliks endiste seminaristide mälestused oma õpetajast või kolleegist. Ainsad ülestähendused V. Raami sõnavõttudest ja loengutest on õppenõukogu protokollides, mis aitavad dateerida tema pedagoogiliste ideede sündi ja nende rakendamist koolitöös.

V. Raam pärines mõisavalitseja perekonnast. Ta sündis 12.märtsil 1880.a. Halliste kihelkonnas Kaarli vallas. See oli töö- ja hariduslembeline perekond. Kodune kasvatus oli lastesse sisendanud korralikkust ja töökust, ent läitnud ka sallimatuse saksameelsuse vastu. Alghariduse sai V. Raam Viljandis F. Kuhlbarši juhatusel töötavas algkoolis, seejärel Pärnu poeglaste gümnaasiumis.

Gümnaasiumiaastatel kujunes tema huvi antiik-kirjanduse, kunsti ja vanade keelte vastu, mis määras ka teaduskonna valiku Tartu Ülikoolis, kuhu ta astus 1900.a. ja mille vanade keelte osakonna ta lõpetas 1905.a. Kuuluvus Eesti Üliõpilaste

Seltsi kujundas V. Raami maailmavaate ja poliitilise hoiaku.

Esimene töökoht oli tal Orjoli kubermangus Karatševi linnas poeglaste gümnaasiumis, kus ta õpetas ladina ja saksa keelt.

1909.a. avanes võimalus tulla taas kodumaale. V. Raam kutsuti Pärnu Eesti Kooliseltsi Progümnaasiumi direktoriks.

Ta viis kooli teadlikult ja sihikindlalt eesti kooli teele. Seejuures leidis ta mõttekaaslasi kui ka vastuseisjaid.

Vastuolude tõttu koolis lahkus V. Raam uuesti kodumaalt - esialgu Petrozavodskisse, hiljem Tveri (Kalininisse), kus saksa keele õpetamine vaimulikus seminaris küllaldaselt tööd andis.

Tõeline tööpõld ootas teda juba ikkagi kodumaal ja ta luges endale õnneks, kui J. Annusson ta 1915.a. Tallinna Poeglaste Kaubandus- ja Kommertskooli õpetajaks kutsus. 1918.a. algul määras nõukogude võim ta sama kooli direktoriks.

Täieliku rakenduse oma energiale ja võimaluse oma ideede teostamiseks sai V. Raam õpetajate seminare organiseerides. 1919.a. 7.veebruariil avati tema initsiatiivil Tartu Õpetajate Seminar, kus ta ise oli ka direktoriks ja õpetajaks. Töö Tartus kestis 11.juunini, mil seminari direktori kohale leiti uus inimene ja V. Raami ootas samasugune ülesanne Rakveres.

Sõjajärgses väikeses Rakvere linnas oli raske leida seminarile ruume ja eriti õpetajaid, kes vastanuksid uutele nõuetele.

Raskused seminari materiaalse baasi taastamisel ja lahkelid õpetajaskonnas viisid selleni, et V. Raam palus end direktori kohalt vabastada. 1.aug. 1923.a. alates jäi ta

seminari saksa keele ja pedagoogika õpetajaks.

Direktoriteks olid järgemööda Gustav Rosenberg, Gerhard Kuldvere ja Aleksander Rikken, kes aga ei ulatunud V. Raami tasemele. Seminarielu vaimseks juhiks jäi ikkagi V. Raam.

Direktorikohustustest vabadel aastatel süvenes V. Raam uude pedagoogilisse kirjandusse ja kui ta 1928.a. taastunud tervisega uuesti direktori kohale asus, siis seadis ta pedagoogilise kollektiivi ette reform-pedagoogilistest ideedest kantud ülesanded ja nõudis nende elluviimist.

Paraku oli aga uueks tööks vähe aega jäänud, sest 1932. a. suleti seminarid.

V. Raam määrati Tartu Pedagoogiumi direktoriks.

Aastad 1932 - 1937 olid V. Raami vaimsete võimiste laine harjaks, sest peale nimeka kooli direktori kohustuste juhtis ta ka ülikooli didaktilis-metoodilise seminari üht haru ja juhendas üliõpilaste pedagoogilist praktikat.

Talle pakuti õppetooli ka ülikoolis, ent ta jäi oma kutsumuse - rahvakooli õpetajate ettevalmistuse juurde.

Kuna V. Raam ei kuulunud K. Pätsu diktatuurivalitsuse ja värske koolivalitsuse direktori O. J. Kieseli tumedate mahhinatsioonide toetajate hulka, asendati ta alates 1.aug. 1937.a. Tartu Pedagoogiumi direktori kohal taas uue mehega ja "pagendati" Jõhvi gümnaasiumi juhtima.

1.aug. 1940.a. siirdus V. Raam pensionile. Sõja-aastatel elas ta Rakveres ja andis keskkoolis saksa keele tunde.

Nõukogude võimu taaskehtestamisel tehti V. Raamile ettepanek uuesti organiseerida Rakvere seminar. Sellele tööle asus ta suure vastutustundega, nii et juba 1945.a. märtsis

võis kool tegevust alustada.

Südamelähedane töö ei saanud aga nüüdki kaua kesta - end jäägitult andnud töömees varises järgmise õppeaasta algul, 2.okt. 1946.a. kokku.

Kustumatuna on kõigi Voldemar Raami õpilaste mällu sööbinud tema väline kuju ja võluv isiksus.

Teda mäletatakse alati viibivat oma kasvandike keskel, nagu nõudis seda V. Raami pedagoogi-paleus Pestalozzi. Tal polnud vajadust isegi direktorikabineti järele: selle ruumi muutis ta 1929.a. klassijuhatajatele lastevanemate ja õpilaste vastuvõtutoaks. Vahetundidel vestles ta õpilastega, kutsudes neid oma vaikselt moel enese kõrvale, pärides nende murede üle, jätkates kunagi alustatud probleeme.

Kõiki, kes temaga kokku puutusid, valdas sügav austus tema suure eruditsiooni ees. Selle tagasi hea haridus ja pidev enesetäiendamine. Tal oli suur isiklik raamatukogu, mida ta järjest täiendas.

Ta omandas väga nõudliku direktori kuulsuse, kuid sellegipärast respektierisid ja armastasid teda niihästi kolleegid kui ka õpilased.

Tegelikult oli V. Raam suurte sisemiste vastuoludega inimene. Väliste rahulikkuse all peitus väga hellatundeline loomus, mis oli kergesti, isegi haiglaselt solvuv. Teda piinas alati tunne, et mõni kolleegidest ei salli teda, ta oli alati valmis tagasi astuma teise näiliste eesõiguste ees. Ta tegigi seda, loovutades oma tunde teistele õpetajatele.

Esimene nõue V. Raami pedagoogilises kreedos oli kasvatav suhtumine õpilastesse. Üppenõukogu koosolekul 4.veebr. 1920.a.

ütleb ta: "... peame loobuma senisest õpetuskoolist, mis keskaja ühekülgne pärandus, ja kasvatuslise osa koolis seadma esimesele kohale. Meie peame püüdma inimest kasvatada, mitte õpilaste mõistust ühekülgselt arendama."¹

Et õpilasi kasvatada, tuleb neid kõigepealt tundma õppida ja mitte õpilaskonda või klassi kui amorfset tervikut või anonüümset massi, vaid iga õpilast eraldi, iga õpilast kui isiksust.

Tema ideaal oli mitmekülgselt arenenud isiksus.

"Uus kool püüab rõhutada kasvatatava individuaalset siseelu, nõuab talle liikumisvõimalusi ja tegevusvabadust, nõuab võimalusi nii lapse füüsilise kui ka vaimlise mina arendamiseks ja kujundamiseks."²

V. Raam oli veendunud, et inimese tundeelu peenus ning erksus saab areneda ainult kunstilise kasvatuse abil. Ja seepärast ei teeninud muusika ja kujutava kunsti õppimine mitte ainult eesmärki saada nende ainete õpetajaks, vaid sellel oli isiksust kujundav ülesanne. Rakvere seminaris oli joonistamise õpetajaks kunstnik Eduard Ole ja ka muusikaliseks kasvatuseks loodi seminaris soodsad tingimused. Seminari kunstinäitused ja pidude kavad annavad tunnistust esteetilise kasvatuse kõrgest tasemest. Kantakse ette klassikalist muusikat ja deklameeritakse hästi valitud kirjanduspalu. Viimast edendasid tuntud näitlejate juhendamisel tegutsenud näiteringid ja lavakunsti kursused.

¹ RAKA, f. 2108, n.1, s.-ü. 2, protokoll 17.

² RAKA, f. 2108, n.1, s.-ü. 5, l. 30.

Õpilasi kõnetas direktor V. Raam kui võrdväärseid, kuulates nende arvamusi ning seisukohti. Ta usaldas õpilastele suuri organiseerimis- ja kasvatustöö ülesandeid, mis nõudsid, et asjasse suhtutaks täie vastutustundega. Eksinult nõudis ta süüteo ausat ülestunnistamist ja oma süü mõistmist.

Rakvere seminar oli esimene seminaride hulgast, kus nii ulatuslikult rakendati õpilaste omavalitsust.

Omavalitsus ulatus ülekooliliste mastaapideni, nii et õpilaste esindajad võtsid osa ka õppenõukogu koosolekutest. Õpilased majandasid kooli ühiskööki ja juhtisid kooli kooperatiivi.

Uheks põhjuseks, mis õpetajate hulgas tekitas vastuolusid, oli asjaolu, et V. Raam direktorina sallis ja isegi võttis arvesse õpilaste õigustatud kriitikat õpetajate arvel. Arhiivis on säilinud dokumente, kus V. Raam mõne õpetaja vallandamist taotledes opereerib õpilaste arvamusega.³

Õpetaja-kasvataja ideaaliks pidas V. Raam füüsiliselt tervet, sisemiselt rippumatut ja loova tahte impulssidest juhitud vaba isiksust.⁴

Õpetaja peab olema võimeline jooksva töö kõrval tegema teaduslikku tööd aines, mis teda kõige rohkem on paelunud. Töö seminaristide isetegevusringides pidi selleks eeldusi kujundama.

Õpetajate ettevalmistamisel pidas V. Raam seminare pare-

³ RAKA, f.1108, nim.4, s.-ü. 418.

⁴ V. Raam, Mõtteid õpetajast, tema tööst ja ettevalmistusest. - "Tarmo", 1937, nr. 5, lk.23-29.

maks kui pedagoogiume. Seminaris viibivad õpilased 6 aastat pedagoogilises õhkkonnas ja omandavad mitmekülgsema, elulise ettevalmistuse, kui seda suudab 2-aastane pedagoogium.

Seminaris võimaldatavad mitmed harrastused (orkestri ja koori juhtimine, pillimänguoskus) tulid kasuks ühiskondlikule tegevusele. Ka teeõhtud direktori korteris ja klassiõhtud pidid andma seltskondlikku lihvi esimese põlvkonna haritlastele.

Oma töö tulemusi kontrollis seminar pidevalt tagasiside abil, mida saadi tiheda kontakti najal lõpetanutega. Direktor tundis isiklikku huvi noorte käekäigu vastu. Viimasest saadi regulaarseid ülevaateid vilistlaskogu töö ja kohtumiste kaudu iga-aastastel kokkutulekutel. Direktor õhutas seda tööd, sest muidu kaotavat õppeasutus sideme eluga.

Noorte õpetajate õpetamisviisid erinesid kontrastselt endisest tuupimisviisist ja mehaanilisest päheõppimisest. Noored panid rõhku kasvatuslikule küljele. Nad tõid endaga kaasa palju värskust esteetiliselt ja eetilisele kasvatusse seal, kus varem "olla tarvitatud isegi malka karistusabinõuna"⁵.

Uue kaadri liikmed tajusid, et nad on uus kvaliteet, kuigi nad ei osanud siis ega oska sageli ka tagantjärele seda uut endas seletada ja oma meetoditele nimetusi anda. Nad olid seminaris õpetuse kui ainuvõimalikult õige vastu võtnud ja rakendasid seda oma praktikas.

Õppemeetoditest propageeris V. Raam töökooli põhimõtteid,

⁵ RAKA, f. 2108, nim.1, s.-ü. 403, l. 42.

mida tutvustas õppenõukogule 1920.a. 4.veebruari koosolekul.

"Teokool on ainuke abinõu, mis meid ... suudaks aidata. Teokooliks peaks meie seminar kahtlemata muutuma. Põhijooned teokooli elluviimiseks oleksid järgmised: 1) sunduslike õppeainete arvu tuleks vähendada, 2) õppetundide arvu tuleks vähendada, 3) õpilaste iseseisva töö võimalusi tuleks suurendada, 4) õpilaste arv klassis ei peaks üle 25 olema. Oppeviisidest tuleks teokooli põhimõtte kohaselt tarvitusele võtta need, mis Lääne-Euroopas viimase aastakümne vahetusel otstarbele vastavad on leitud olevat ja millega õpetajad endid sellekohase kirjanduse kaudu, mis praegu kahjuks küll ainult saksakeelsena saadaval on, tutvustama peaksid. Igatahes peaksid õpetajad ajaviitmata õppetöö teokooli põhimõtetele vastavalt ümber korraldama."⁶

Et uued põhimõtted visad juurduma olid, näitab see, et direktor pidi õppenõukogus ikka ja jälle sel teemal kõnema ja et õpetajad asja uudsust ettekäändeks tuues kirjandusega tutvumiseks aega nõuavad.

Esimeseks praktiliseks sammuks oli üldõpetuse rakendamine harjutuskoolis juba 1920.a. Pärast kümme aastat kestnud tegevust märgitakse üldõpetuse häid tagajärgi ka seminari 10 aasta juubeli puhul. Samal aastal ilmus ka seminari õppejõu J. Parijõe teos üldõpetuse kohta.

Iseseisva töö all mõisteti seminaris referaatide koostamist klassis ettekandmiseks või teatavate ainelõikud läbitöötamist erialase kirjanduse abil. Enamik kirjandusest oli

⁶ RAKA, f. 2108, nim.1, s.-ü. 2.

võõrkeelne. Kogutud teadmiste najal diskuteeriti tunnis elavalt, õpetajal oli suunav funktsioon.

Veelgi kaugemale mindi harjutuskoolis, kus õpetaja A. Nurk jt. koostasid iseseisva töö juhendeid kodus ja ka tunnis kasutamiseks. Seda tehti direktor V. Raami õhutamisel, kes agaraid noori õpetajaid selleks tööks innustas.⁷

20-ndate aastate lõpul, kui V. Raam taas direktorikohale astus, võttis ta käsile daltonplaani rakendamise seminari õppetöös, kuigi ta sellest kõneles juba 1923.a.⁸ Ta korraldas klassiruumid ümber laboratooriumideks, mida mööda õpilased tunnist tundi liikusid. Enamiku õpetajate inertsuse tõttu selle mooduse süvenenum rakendamine siiski hääbus.⁹

Oma poliitilistelt vaadetelt oli V. Raam rahvaerakondlane, kelleks teda oli kasvatanud EUS. Sellist kasvatust toetas ka tema sotsiaalne päritolu. Juba noore pedagoogina astus ta ägedasti nii kadaklikkuse kui ka venestuspoliitika vastu.

Ta andis oma parima võitluseks emakeelse kooli eest ja saavutas sellel alal ka edu. 1918.a. algul leidis aset õpetajate, lastevanemate ja õpilaste protest saksakeelse õpetuse vastu Tallinna Poeglaste Kaubandus- ja Kommertskoolis. Nõuti eestikeelset kooli. Selle ürituse eesotsas oli V. Raam.

Direktorina ei soovinud ta, et õpilased sekkuksid parteidevahelisse võitlusse. Ta soovis koolis apoliitilist õhkkonda.

⁷ A. Nurgalt saadud andmed.

⁸ P. Rootalult saadud andmed.

⁹ J. Seilenthalilt saadud andmed.

Seminari õpilaskonna enamik oli pärit maaproletariaadi ja linnakehvikute hulgast, seega eriti vastuvõtlik pahempoolsetele poliitilistele suundadele.

Kui 1930.a. suletud Võru seminari õpilasi saadeti teistesse seminaridesse, siis sattus nende hulgas pahempoolselt meelestatud ja kommunistlikusse noorsooühingusse kuuluvaid õpilasi Rakverregi. Kumu nende tegevusest ulatus Haridusministeeriumi ja direktorilt nõuti seisukohavõttu. Koolist heideti välja üks õpilane, kelle kohta V. Raam teatas Haridusministeeriumile järgmist:

"Õpilane W.S. ... on pahempoolsete vaadetega; oma vaateid on ta avalikult püüdnud kaitsta kooli referaatkoosolekutel, millest osa võtsid ka õpetajad. W.S. esinemine õpilaskonnas õppeaasta jooksul ei ole olnud ässitav, ... samuti pole ta omi vaateid püüdnud levitada "pääletungivalt" õpilaskonnas..."¹⁰

Sellest iseloomustusest ilmneb, et seminaris ühelt poolt võidi vaielda ka mitteametlikke poliitilisi seisukohti kaitses, kuid teisalt püüdis direktor teisitimõtlejaid ümber veenda ja ülejäänud õpilasi nendest isoleerida.

Ka usuküsimustes oli ta tolerantne. Nagu enamik edumeelset haritlast ei olnud V. Raam ei kirikumees ega ka usklik. Viimases küsimuses ei jõudnud küll keegi õigti selgusele, sest ta väitis usuasjad kitsalt isiklikud olevat.¹¹

Usuõpetus oli seminari õppeprogrammis.

Kohustuslikud hommikupalvused muutis direktor nii ilmali-

¹⁰ ORKA, f.1108, nim.4, s.-ü. 429, l.467.

¹¹ J. Saare ja V. Raami (jun.) andmed.

keks, et see tekitas pahameelt isegi harjutuskooli lastevanemates, kes selle vastu ajakirjanduses protesti avaldasid:

"... Ühel hommikul kõneleb koolijuhataja saabaste puhastamisest ja selle peale lauldakse "Ma kummardan sind armuvägi". Teisel hommikul kõneleb juhataja käte ja kaela pesemisest ja riiete hoidmisest ja lauldakse "Sul, sul Jehoova tahan laulda", kolmandal hommikul on kõne juba laste ja põrsaste jalgadest ja sellele järgneb "Onnista ja hoia". Nii vältab see juba paar nädalat. Mõned lastevanemad on seminari direktori tähelepanu selle barbaarse nähtuse peale juhtinud, kuid see pole mõjunud - ilmalikud kõned koraalide saatel kestavad edasi."¹²

Muidugi ei olnud need kogunemised just sellised, nagu ärritatud lapsevanem neid kujutab, kuid õpilastega kõneldi küll nii harjutuskoolis kui ka seminaris nädalas kord või paar moraali ja eetika küsimustest. Sageli esines J. Parijõgi, kes seda väga andekalt teha oskas.¹³

V. Raam ei talunud rutiini ja oli kursis uute ideedega pedagoogilises mõttemaailmas, kaldumata seejuures ühegi idee elluviimises ebakriitilisse äärmusesse.

Oma õpilastesse jättis V. Raam kustumatu mulje: nad hindasid teda kui kõrge moraaliga ja imetlusväärset pedagoogi.

Nõukogude pedagoogika ja kool VI, 1972.

¹² "Moodne hommikupalve Rakvere õpet. seminari eelkoolis", "Päevaleht", 1924, nr.310.

¹³ J. Saare andmed.

LÜHILUGUSID SEMINARIST

Enn Saluveer

Nagimehe naljatusi

Kindlasti imestate, miks ma ennast "nagimeheks" nimetan, aga küllap te varsti näete, miks see nii on.

Pean kohe alguses ütlema, et nagi mängis minu seminaris viibimise kestel vägagi tähtsat osa, sest see oli esimeseks asjaks, mida ma puutöö tunnis tegema hakkasin, kuid mis kunagi valmis ei saanud. Just nagu meie armas pealinn - Tallinn, mis Ulemiste vanakese jutu järgi kunagi valmis ei saa.

Esimesel aastal ma algasin nagiga pihta. Poleerisin seda kogu aasta, ainult konksud jäid veel külge panna. Suveks andsin selle aga Tiu kätte hoiule. Teisel aastal, esimeseks oli ka konksude panemine. Aga kuidagi ei saanud ka sellegagi hakkama, sest linnas ei olnud õiges suuruses konkse. Seepärast otsustasin seda nagi veel ühe aasta poleerida. Lõpuks läikis ta nii hästi, et võisin selle peale vaadates selgesti omi muste lokke näha.

Kui aga kolmanda aasta sügisel toodi kohe õppetöö alguseks koorem kaselaudu, siis muutsin oma otsust. Tahtsin juba suuremaid asju tegema hakata, nagu tegi Landsmanngi. Et aga lauamaterjali kindlustada, kirjutasingi suure õhinaga kõikidele laudadele oma nime peale. See tähendas kombe kohaselt seda, et keegi ei saanud enam seda materjali kasutada.

Kolmanda aasta sügisel kolisime puutöö klassi peahoonest paremal poolel asuvasse maja keldrisse. Sää1 oli meil kaks ruumi. Uhes töötuba, teises liimi soojendamise pliit ja materjalid.

Kui algas töö pihta, siis loomulikult igaüks valis omale asjad mida teha. Seekord oli aga lugu kahjuks teisiti. Poisid käisid aga ühest ruumist teise ja ei teinud midagi.

Kui Tiu igalt mehelt üksikult järgi oli pärinud, miks nad tööle ei hakka, siis sai ta ikka ja jälle sama vastuse: "Pole laudu!"

"Aga meile ju toodi nahh koorem kaselaudu." "Need on juba ära võetud." - "Aga kes nad siis nahh ära võttis?" Loomulikult oli vastuseks nagu ühest suust - Vätsbärk (minu nimi). Sellepeale kutsus ta mind liimikeetmise ruumi, vaatas väga paksude klaasidega prillide tagant mulle kurjalt otsa ja hakkas siis ebatavaliselt kiirelt minuga kõnelema. - "Aga mis Teie siis nahh nende kõikide laudadega tegema hakkate?" - "Oo, mul on palju tellitud töid: kaks kummutit ja üks puhvetikapp!" See oli juba liigi! Jah tõesti, nii arvan ka mina ise täpselt 45 a. hiljem. Puna tõusis Tiule näkku, pilk läks üpris kurjaks ja täiesti ootamatult sähvas ta valjul häälel: "Kurraat, pole nahh kolme aasta jooksul saanud nagi valmis ja nüüd hakkab tema nahh kummutit tegema?" Ise läks aga kohe teise ruumi ja andis poistele korralduse minu nimi laudadelt maha kustutada. Minu pani aga karistuseks liimikeetjaks - kogu aastaks. Aga egas sellest liimist suurt midagi välja ei tulnud, sest õige tihti kees katel nii kõvasti, et vesi auras

ära ja liim kõrbes ära.

Puutöös oli minule 2nd saatuse poolt määratud number. Ja kui mõni aasta hiljem minu veli Eerik harjutuskooli kuues-
dasse klassi astus, olgugi, et ta oli väga hoolas ja vaikne
vennake, siis ütles Tiu talle esimeses puutöö-tunnis: "Noh,
Teie numbri tean ma juba napp ette ära, kui Teie selle mehe
vend olete!"

Nüüd on ehk siis ka selge, miks ma end "nagimeheks" kut-
sun...!

Missis siin lahti on...?

Kui seminari võrrelda mõne teise kooliga, näiteks gümnaga,
siis on kõige parem võrdlus minu arvates mesipuu. Seminar
oli nagu üks elav mesipuu: alati täis tegevust ja askeldust.
Klaveriharjutustunnid, orkestriproovid, ettemängutunnid nii
viiuli- kui ka klaveriõpetuse alal, rühmatunnid, ringide
koosolekud ja veel paljugi teisi üritusi. Teised koolid olid
aga nagu mesilased talveuinakus...

Vahel aga juhtus ka nii, et need õpilased, kes seminaris
viibisid, kaasaarvatud internaadis elunevad tüdrukud, kogu-
nesid videvikutunnil suurde saali. Mängumehi oli alati meie
hulgas, seega üks meist kargas suure ja parima ettemängu
klaveri taha ja tants läks lahti. Kuigi direktor elas just
kõrval majas, ei teinud meile see muret, sest alati juhtus
keegi nägema kui ta linna läks. Ja siis oli meil teada, et
ta läks kas kinno või sugulastele külla. Meie teadsime, et

ta vennapoeg elas oma perega laial tänaval ja seal ka ta tihti käis.

Nii ka ühel märtsikuu videvikutunnil läks saalis simman lahti. Kuulsin juba mängust ära, et Elmar Paulus oli klaveri taga ja mängis "Doonau laineid". Saali põranda võnkumistest järeldasin, et neid simmanilisi pidi seal küllaltki suur kogu olevat.

Kuigi olin ka mängumees, mina saali ei läinud, sest mul olid kohe välk-kiirelt valmis teised plaanid. Nimelt läksin koos oma viguritegiija-kolleegi Rutsiga kōmandale korrusele ja jäime saali ukse taha seisma. Kui lahti läks krakovjak, siis astusin sisse, palit õlgadel nagu see ka Sassil (Rikken) moeks oli ja kõrgatasin tema häält imiteerides: "Noh miiz sz szee on? Kasz sziiiz pole midagi paremat ära teha kui äz szimmani pidada! Noh, sz sziiis Kärje on kindlasti szeele asja eesotsas. Noh sz sziiis oolete juu sziiis isje kõik äz tulevased kooliõpetajad! Noh szzzz!"

Saali astudes ei teinud ma seda valgeks, andes simmanist osavõtjatele võimaluse laiale joosta, siis ise itsitasime sõber Ruudiga habemesse kui kõik igavese madinaga ära kadusid. Aga kuhu minna? Ei kuhugi mujale kui saalist minevaisse harjutuskooli klassidesse, lavale ja klasside ees asuvaisse eelruumidesse...

Kui vaikus oli jälle jalule seatud, siis tegin saali valgeks. Eks üks internaadi-tüdrukust, kes minust vanemas klassis oli, piilus praakil cleva ukse vahelt. Niipea, kui ta mind koos sõbraga nägi, jooksis ta suure naerulagina saatel

saalist välja hõisates minu nime ja midagi üsna rammusat veel otsa kah!

Peagi olid kõik väljas, uuesti ametis ja sinman läks edasi. Mina aga rikastusin jällegi ühe viguri võrra, mis kedagi ei haavanud, ega teinud kellelegi haiget, isegi mitte meie armastatud, hääle matemaatikust direktorile, kes oli haruldaselt hää südamega. Tema kõnetooni ja murraku õppimine nõudis aga minult küllaltki pikka ettevalmistust ja taheti!

Muusikatunnis.

Muusikaõpetaja E. M. kutsus kolmanda klassi õpilase J. N. tahvli juurde ja annab talle laulu harmooniseerimiseks. Selles oli ainult meloodia antud ja teised hääled tulid vastavalt Rimski-Korsakovi reeglite kohaselt juurde kirjutada. J.N., kes oli haruldaselt musikaalne, pani vasema käe tasku, võttis kriidi paremasse kätte ja hakkas nii kiirelt kirjutama kui käsi võttis.

Just selle keskpaigas peatas E.M. teda ja ütles, et sinna peate tenorile läbimineva septi panema. "Pole vaja", oli vastus. Teda toetas tagapingis istuv L. A. sügava bassihäälega: "Käib ilma küll!" Valgukiirusel sai E.M. ägedaks ja saatis J.N. klassist välja direktori juurde. L.A.-lt aga küsis ta ärritatult: "Kus konservatooriumis siis Teie olete õppinud, et Teie end nii targaks peate?" L.A. vastas aga ka otsekohe- selt: "Peterburis!"

Loomulikult oli ka temal sama sõit ees. Varsti aga rahunes E.M. ja lõpetas selle töö ise ära, tulles aga paari minuti pärast jälle jutuga sama asja juurde tagasi: "Egas sellega saa naljatada... jne!"

Aga muusikateooria tase oli meil kõrge, sest tavaliselt oli niisugune harmoneerimise ülesanne tõesti konservatooriumi teises teooria kursuses.

Tagajärjekas keemia-grupi tund.

Olime teises klassis ja tundsin teatud mõttes huvi keemia vastu. Tegime siis viie poisiga koos otsuseks ka gruppitunnist osa võtta. Esimene niisugune tund toimuski oktoobri algul keemia kabinetis. Jüri valmistas meile töökava ja meie ülesanne oli isetegevusliku tööviisi kohaselt see läbi viia.

Ta ise me juures ei olnud, sest usaldas meid. Aga nagu ikka juhtub, nii ka seekord. Tundsin suurt huvi kapis asuvate kemikaalide vastu. Esimesest kapist, kus oli mitmesuguseid vedelikke, mõned neist õige mürgised – surnu pealuuga, leidsime pudeli, millel ilutses silt ladinakeelse nimetusega. Spiritus vini.

Pikemata oli selge, et selles on puhas piiritus. Meie "teaduslik" huvi suundus kohe likööri keetmisele. Vaja oli loomulikult suhkrut. Eks aga teisest kapist, pulbriliste kemikaalide osakonnast, leidsimegi purgi, millel oli Sacch. alb. Ruts arvas kohe, et see on suhkur, sest sõna algus tuletab meelde sahharini. Kutt võttis selle asja oma hoole

alla, sest tema oli meie grupi vanem. Ta tegi oma tööd täie tõsiduse ja hoolega.

Keemiarühma tund oli niivõrd tagajärjekas, et kui Jüri tuli kella üheksa paiku meid vaatama, olime kõik täiesti "alkeemiku" tujus, sest oma keedetud liköör-punä maitset väga hästi. Oleks veelgi keetnud, aga ainetest tuli puudu. Üks meist arvas veel, et ministeerium ei hoolitse küllaldasel määral nende ainete rohkuse eest ja seepärast pole ka mõtet edaspidi selle rühma tööst osa võtta.

Keemiakabinett aga rōkkas laulust, sest meie "alkeemikud" olime kõik ka muusikamehed. Nähtavasti oli meie laul nii tugev, et Jüri peagi kohale tuli. Jüri palus meid väga tungivalt peahoonest vaikselt lahkuja, et siis jäägu see asi omavahele. Andsime talle lubaduse, et me enne ei laula, kui Kondivalu poole hakkame jõudma. Karja tänava alguses panime "Vanad sõbrad" hakkama. Korraga märkame, et vana Reinhold tuleb linnast. Tundsime teda juba Rolfist (koer) ära, sest see oli temaga alati kaasas. Tõmbasime kraed ülesse, panime vormimütsid tasku ja marss käies edasi. Egas me seda ka väga kiiresti jõudnudki laulda, sest "teadusejanu" oli võtnud jalad üsna nõrgaks.

Arukõlastund.

Juba viiendas klassis algas meil proovitundide andmine. Tavaliselt kuulasid teised klassikaaslased tundi pealt, koos harjutuskooli aineõpetajaga. Sellele lisaks metoodika õpetaja ja muidugi ka direktor, kui ta seda soovis. Peale proovitundi

oli arutustund, kus kuulajad sõna võtsid ja arvustasid. Avasõna - pea-arvustuse tegi metoodika õpetaja. Juhtus nii, et matemaatika proovitunni andis 5 kl. õpilane A.N. Egas seda nii kerge anda polnudki, sest tolleaegne direktor oli ise kóva matemaatik ja haruldane metoodik.

Arutustunnis oli direktor avameelne ja ka humoorikas. Kui A.N'i tundi arutati, siis ütles ta kohe alguses: "Peaasi, mis mulle silma hakkas, see oli siis see suur lai kuldne uurikett, mis seeis hõlmad-lahti pindžaki vahelt välja piilus. Ja siis ta ise vaatas oma uuri iga viie minuti takka. Noh, seeis õpetajal peaksid ikke hõlmad kinni olema. Ka peaks tund olema nii ettevalmistatud, et ei pruugiks mitte vanaisa kulduuri nii tihti vaadata. Noh, see ma tean ju, et Teie pole suur matemaatik, aga siis oleks ikka võinud kera pindala hästi ettevalmistada. Ma-se nägin, et Robert tegi taga pingis karikatuure. Teie hoidsite see seda kera nii kramplikult pihus, olks võinud ka veidi pinkide vahele tulla ja vaadata, mis nad teevad. Noh-see juba Comenius - kes kirjutas, "Didactica Magna", ütles selgelt: lähemalt kaugemale, agas Teie see reegel ei tähendanud midagi. Noh, aga ma-se arvan, et see tund oli kokkuvõttes rahuldav, sest polnuds see lärmi ega müra. Oleks seeis võinud kassee tahvelle selgemalt kirjutada. Mõned numbrid-seeis tantsisid kaera-Jaani ega polnud sama joone peal!" ...

Tal endal oli aga haruldaset selge käekiri ja väga selged numbrid. Klassitööde peale oli ta maias, eriti stereomeetrias. Kord määrasime 4.klassis olles tahvli steariiniga kokku, et

kriit peale ei hakkaks. Kui ta esimest ülesannet sinna kirjutama hakkas, märkas ta seda kohe. Sai aga peagi sellest üle ja ütles: "Noh siis, klassivanem A.P., jagate - siis kogu tahvli klassi vahel ära ja tuleb õhtupoolel puhtaks teha! Klassitöö on homme...! Seda me ka tegime, kuid klassitöö oli teisel päeval nii raske, et suurem osa said "kahed".

Epigramm.

Loodusloo metoodika õpetaja H.T. küsib viimase klassi õpilaselt S-ilt: "Kas ma võiksin teada saada, milliseid metoodika-raamatuid Teie eelmise poolaasta kestel olete lugenud?" - "Olen lugenud ainult ühe raamatu" - "Milline see siis on?" - "Jakob Liivi "Kõrbelõvi", kõlab vastus.

Õpetaja vaatab muiates üle suurte kollaste sarvraamidega prillide ja ütleb siis sõbralikult: "Kui see nii on, siis näib, et Teile on sellest küllalt!"

1970.

"SEE OLI SIIS? KUI RAKVERES OLI VEEL SEMINAR"

Meeleolukas seminari tegevuse lõppaktus.

/Väljavõte "Virumaa Teatajast" nr. 44 1930.a./

Vabariigi valitsuse otsusega 27.maist k.a. suletakse Rakvere seminar 31.juulil 1932.a. Kooli kolm vanemat klassi viiakse üle Tartus eeloleval sügisel avatavasse pedagoogiumi, missuguse õppeasutuse direktoriks teatavasti saab Rakvere seminari endine dir. V. Raam. ...

Seminari tegevuse tegelik lõpp oli 8.juunil s.o. koolitöö viimasel päeval. Hommikust õhtuni kees seminaris likvideerimistöö. Kõigepealt pidas koolkond oma lõpukoosoleku, kus ta varandused otsustati osalt üle anda vilistlaskogule, osalt kasutada aga õpilasekskursioonide korraldamiseks. Hiljem tegid ka teised koondised ning internaat oma lõpuarved.

Õhtul kell 7 oli üleval saalis pidulik lõppaktus, millest oli osa võtma palutud kõiki vilistlasi, endisi õpetajaid ja õpilasi. Aktuse, mille alguseks avar saal oli täis kiilutud seminari kasvandikest, avas vil. Kall oma meeskooriga, kolmanda lauluna ette kandes K. Türrpu "Lahkudes". Edasi dir. V. Raam kandis ette haridus-sotsiaalministeeriumi ametliku teadaande seminari saatuse kohta, lisades juurde, et tänase päevaga ei sure veel Rakvere seminar. Tema vaim, mis loodud 13 aasta vältel, elab edasi Emajõe kallastel, uues avatavas pedagoogiumis. Järgnes õpilasilt rida klaveri- ja viiuliettekandeid. Eriti soojaks küttis südamed vilistlase A. Vahteri

soolo, milleks valitud Haiseri "Nõmme" laul. Noort lauljat kutsuti mitu korda kordama. Järgnes segakoorilt viis laulu "Nuiameeste marsiga" lõpul.

Aktuse teine osa algas sissejuhatusega orkestrilt, millele järgnes vil. K. Blumi kõne. Vilistlane tuletas meelde endiseid aegu seminaris, tänas kõiki õpetajaid, kes neile seminari hoones nii palju andnud kaasa elu võitlusse astumiseks. Leiab, et lugupeetud dir. V. Raam, seminari vaimline isa, on annud kõigile seminarist lahkunule kaasa tulirelva, s.o. Rakvere seminari vaimu. Seminari vaim, võitlusvalmis ja elujaatav tulirelv on alati lõpetajail käepärast ja nad ei anna seda käest kunagi. ...

Edasi sai sõna linnapea hra. Avikson, kes seminarile andis üle linnaavalitsuse nimel kaastundeavalduse tegevuse lõpetamise puhul. Hra Avikson leiab, et seminar on meie väikelinna vaimlikes elus mänginud tähtsat osa. Rakverele oli seminar auks, mida teistel Eesti linnadel enamikus polnud. Olgugi, et seminari lõputund lähenemas, elab mälestus temast kaua meie linnas. Veel aastaid hiljem, kui noorus on muutunud halliks, kõneldakse: "see oli siis, kui Rakveres oli veel õpetajate seminar".

Viru maavalitsuse haridusosakonna juhataja E. Rosenberg, kes seminari elu kaasa elanud hällist hauani, leiab, et seminar on ära teinud suure töö. Ta on ehitanud enda mälestuseks päratu ausamba Virumaa õpetajaskonna näol, kellest enamik Rakvere seminarist. See elav ausammas olgu uhkuseks kadunud seminarile, veel rohkem aga õieti riigile. Tänu semi-

narile on kord jõutud nüüd niikaugemale, et Virumaal pole enam ametis ühtki kutseta õppejõudu. Palub oma asutuse nimel ... vastu võtta suurimat tänu. Edasi saavad järelhüüdeks sõna kooliõpetajad M. Meos ja Linsi. Kõneleb veel linna 2. algkooli juhataja Raudsepp. Kõnetooli ilmub ka kirjanik Liiv, kellele aplodeeritakse lakkamatult.

Järgnes ettekandeid segakoorilt, mille järele õpilasvanem E. Lang annetas suure korvi täie lilli dir. V. Raamile. Lauldi "elagu" juba ülendatud meeleolu juures. Lõppsõna ütles vil.-kogu esimees A. Nurk. ...

Aktusesaalist valgus seminari pere söögisaali, kus oli kaetud teelaud 250 inimesele. Aeg kadus linnutiivul. Kella kahe ajal koguneti seminari peahoone ette. Lipp lasti vardast, sellega on seminari olemasolu lõppenud. Järgnesid mõned laulud keset hommikuvaikust ning üleskutse A. Nurgalt, näha kõiki vilistlasi juuni lõpul N-õdesuus suvipäeval.

Vaimustusse sattunud seminaripere lasi elada viimast korda kõiki kohalolevaid õpetajaid, mille järele õpetajaid kanti kätel kord ümber seminari.

Viimased jumalagajätud. Aegapidi hakkab valguma inimesi linna peale. Kustuvad tuled. Bemalduvad mürisevad autod. Kell on kolm. Valitseb vaikus, kuid õõbik siristab lepikus, nagu poleks suure maja elanikega midagi erilist juhtunud. ...

RAKVERE ÕPETAJATE SEMINARI LIPULAUL

TUNGAL

Viis: P. Hannikainen

sõnad: E. Mesikäinen

Tungal kätte ruttu võtke,
seiske vahvalt ridades.
Eesti rahvas, ole sitke,
õnne leiad võideldes.

Koiduehas alles uinub
armas, kallid kodumaa.
Tööd on teha meil veel palju,
vennad, vahvalt võitlema!

Rahva süda meile lahti,
sinna soojust lootsuge!
Tehke tööd ja näitke sihti,
Viige rahvas võidule!

Juba kutse huulil hüüab:
"Tungal tõstke kõrgemale!
Oigust otsida kes püüab,
seda õnn viib kaugele."

Tungal.

Me kätte hoida tungla
 kord andis seminar –
 me lapsetöölve kungla,
 me armas oma saar.

Süis vastu põhja, lõunat
 meid kandis virge tuul;
 ja meelitarid õnnad
 meid du kuldseid punul.

Ei pilland tungalit keegi,
 veel särab täna ta.
 Kuid kord ta laitra leegi
 list torkas tänada.

Ta valgel argi samme
 on vapras viirunud...
 Kui mitu visa samme
 me lastest viirunud!

Me näeme praegses, sajus
 läi elu kurdusid —
 ei kustund Hungal rajus
 kerk Anulemurdusid.

Jean, Jean ma käimas ringi
 üht viikatiga meest:
 ta leiab iga lüangi,
 kord kutsub igameest.

Kuid Hungalt ei saa viia,
 kui tuleb astuda,
 see põlvkond, kes jääb siia,
 siis võtab vastu ta

ja hoiab kõrgel Hungla,
 mis läitis seminar,
 me lauprelove kuningla,
 me armas oma saar.

RAKVERE ÕPETAJATE SEMINARI VILISTLASTE

KOKKUTULEKULE 10.JUULIL 1971.a.

Ellen Lätt (Rosenberg-Raitare)

See oli kooli, mis oli meilla,
Rahkavuori radadella,
Viru väljade vahella,
Palermo poole pealla,
Piira mõisa piiridella,
Rägavere randi ääres,
pool veel männimetsa peidus,
teine pool lausa lagedal.

See oli Raami range kooli,
Kasvandiku kange kooli,
Mesiäise meeliskooli,
Vanaveski vääriskooli,
Leedi kooli see lahkembi,
Parijõe kooli parembi,
Üunapuu õigembi kooli,
Jüriisoni julge kooli,
Andersoni avar kooli,
meie aga kooli meelepärast,
oma kooli armsakene.

See oli klassi, mis oli meilla!

See oli punti, mis paraja!

Sõsarkonda sõõrikegi,

vennaskonda vaskinegi,

hõbedane hõimukonda,

kuldakallis kambakene!

Vallatu oli vaagimata,

ulakas oli uskumata,

üleni üleannetu!

Maha kirjutas mõnigi,

ette ütles, kes edevam,

takka torkas, kes tugevam,

vahvalt vaatas, kes väledam.

Vähe tuupis, ikka tarka,

vähe õppis, ikka õige,

vähe viitsis, oli virka,

vähe oskas, jäi osavaks.

Etembi oli ~~ikka~~ esimestest,

viisambi oli viimastestki.

See oli klassi, mis oli meilla!

Aina ilu ta ilutses,

lausa laulu ta laksutas,

muret ei mõistnud millestki!

Klaver kõlas klassi keskelella,

viul vingus veere pealla,

poistel peas olid pallimängud,

tüdrukutel tantsutuuri!

Vahel neid piigasi piiluti,
vahel poisse peibutati.

Tuli tundi Meiläinen.

Vahel noomis ja noogutas,
vahel kuulas, kurjusteli:

"Noodiread on ripa-rapa,
võtmed vahel on vääriti!

Intervallid igerikud,
taktikriipsud kus kunagi!
Dominant teeb törä-törä,
Toonika tagant totutab!"

Vilajas tuli leedi Vihman,

raasike reserveeritud,

terake distingeeritud,

ivake angliseeritud;

oli rõõmus, ei rõkatanud,

oli nõrdinud, ei näidanud,

vähe vaatas, vaiki jäime.

Küll seda ilusät ingliskeelta

väetikesed väänasime,

murjanid me moondasime,

marakratid mätsisime -

kes veel mäletab, see mõelgu,

kes veel teab, see tunnistagu!

Tuli preili Vanaveski.
Vahel õhkas ja õpetas,
vahel istus ja imestas:
"Kuhu komad kaotsi läinud,
kuhu punktid poetatud,
semikoolonid siiratud?
Miks on käänded kiira-käära,
pöörded paberil põigiti?
Ortograafia upakil,
kalligraafia kallakil,
süntaks siperdi-saperdi!"

Raksas sisse Ratasseppa.
Vahel paukus ja pajatas,
vahel rääkis ja ragistas:
"Nutma peaks, aga naeratate,
ikma peaks, aga irvitate!
Valemid vihikus viltu,
logaritmid liga-loga,
tangensid on tagurpidi,
siinused siplevad selili!
Planimeetria palvetab,
integraalid irvitavad,
algebra appi kisendab;
kuid see ringi kvadratuur on
täitsa täpselt valmis tehtud,
sirkliga² sehkendatud,
joonlauaga³ joonitud!"

Tuli ~~sa~~ taati tundi andma,
oma taati õppust andma,
kallis taati kasvatama,
härre Linna ärgitama,
k^hui p^halju k^horrad k^hordamaie,
et need õpiksid õppurid,
terake saaks targemaksi,
veidikene virgemaksi,
viisakamakski väheke!
Saksa keelt aga seadeleksid,
võõrast keelt aga võtteleksid,
kangutaksid kanget keelta,
pingutaksid ^{muu-} ~~nüri~~peasid!
Ja et sugugi ei sünni
ja et p^hõrmugi ei p^hassi
und auf keinen Fall ei k^hõlba
loobata need lumep^hallid
saksa k^hooli p^hoiste p^heale!

Küll mina kõnelin kõverdi,
õppust võtsin õrjetumalt!
Vaim oli valmis, keel oli keerdus!
Kui ei olnud keelgi keerdus,
siis oli aru aina otsas!
Kui ei olnud aru otsas,
siis oli peake puseriti!
A'sin artiklid halva peale,

partitsiibid paha peale,
substantiivid^d suisa segi,
adjektiivid^d hargitama!

See oli kooli, mis oli meilla!
Raami kooli see rangembi,
taadi kooli see targembi,
Kasvandiku kallis kooli,
Mühlbergi mõtlik kooli,
Limbergi leidlik kooli,
Vihvelini vilgas kooli,
Parijõe parem kooli,
Nurga Arno armsam kooli,
oma kooli see kõrgembi!

Upetas tema õpilapsed,
koolitas tema koolilapsed,
koolipoisid pinguteles,
koolitüdrukud talitses -
et see töö sai tahtmist mööda
ja see aru ahtmist mööda,
viisakus sai viisipärast,
elukombed korrapärast,
osavus ja hoolsus omaks!
Toonika sai tooni järgi,
süntakse seati soovi järgi,
emakeel sai elavaksi,
saksa keel sai sulavaksi,

ingliskeel sai ilusaksi,
trigonomeetria tihedaks!

Tehti kõigist kõlbulikud,
igauhesta usinad;
mõistlikumaks mõttelema,
asjalikuks arutama;
õigemad õpetajaksi,
targemad talitajaksi,
^kõrgemad kõnelejaksi,
kangemad kasvatajaksi!
Kas oli külakoolikene
või oli linnalossikene,
uhke universiteet,
suurkooli see suurembigi -
jätkus neid mehi jagada,
jätkus lapsi lemmutada,
mehi mehiseks mõõdetuid,
naisi tõsiseks tõstetuid,
tõsiseks ja toomingaseks!
Jätkus ilma inimesi,
kange kaelaga külvajaid
sirge seljaga sõelujaid
oma õue hoidijaksi,
oma aarde arbujaaksi,
pärusmaade pärijaksi,
tulekandijaks tubaje,

valge viijaks varjudesse,
leegilõõtsujaks lõkkesse!

Koolivennad vellekesed,
kooliõed õrnukesed!
Tänuks ütelda tahame,
hüvaks ütelda arvame
päeva veerepoole pealta,
loo loodepoole pealta,
oma pikilta päevilta,
elatud eluealta!

"See oli kooli, mis oli meilla
Rahkavuori radadella,
Viru väljade vahella!
See oli Raami range kooli,
see oli oma armas kooli,
kooli kallis ja kodune,
kooli tarka ja tõsine -
^{sädene}
~~südame~~süütaja seminar!"